

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK ZA SOCIJALNI RAD

**HRANITELJSTVO KAO OBLIK ZAŠTITE DJECE BEZ
(ODGOVARAJUĆEG) RODITELJSKOG STARANJA U
KANTONU SARAJEVO**
-magistarski rad-

Kandidatkinja: Dragana Savić

Mentorica: prof. dr. Miković Borjana

Broj indexa: 863//-SW

Redovan student, odsjek za Socijalni rad

Sarajevo, oktobar, 2024.godine.

SADRŽAJ

PRVI DIO	2
Metodološki okvir rada	2
1. Problem istraživanja	3
2. Predmet istraživanja	3
3. Ciljevi istraživanja	4
a) Naučni cilj istraživanja	4
b) Društveni cilj istraživanja	4
4. Hipoteze	4
4.1. Generalna hipoteza	4
4.2. Posebne hipoteze	4
5. Metode istraživanja	5
6. Vremensko i prostorno određenje predmeta	5
DRUGI DIO	6
Određenje djeteta bez roditeljskog staranja i vaninstitucionalni oblici njegove zaštite	6
7. Određenje djeteta bez (odgovarajućeg) roditeljskog staranja	7
8. Vaninstitucionalna zaštita djeteta bez odgovarajućeg roditeljskog staranja	10
8.1. Starateljstvo	11
8.2. Hraniteljstvo	17
TREĆI DIO	19
Prava djeteta bez roditeljskog staranja u međunarodnim dokumentima i zakonodavstvu FBiH	19
9. UN Konvencija o pravima djeteta – ključni dokument koji se odnosi na prava djeteta ..	20
10. Smjernice za alternativnu skrb za djecu	21
11. Zakonodavstvo Federacije Bosne i Hercegovine	24
ČETVRTI DIO	28
<u>Zadaci centara za socijalni rad u oblasti hraniteljstva i izazovi za dijete u hraniteljskoj porodici</u>	28
12. Edukacija i izbor hraniteljske porodice	29
13. Smještaj djeteta u hraniteljsku porodicu, podrška i nadzor, rad na stvaranju uslova za povratak djeteta u biološku porodicu	30
14. Boravak djeteta u hraniteljskoj porodici, problem adaptacije, i prevladavanje ranijih trauma	31
15. Napuštanje, odlazak iz hraniteljske porodice	34
PETI DIO	36

Rezultati istraživanja.....	36
ZAKLJUČAK	63
- LITERATURA	65
- SKRAĆENICE	68
- POPIS TABELA I GRAFIKONA.....	68

Uvod

Bez obzira da li je jedno društvo bogato ili siromašno naročito ranjiva i osjetljiva kategorija svakog društva jesu djeca bez odgovarajućeg roditeljskog staranja. Upravo iz potrebe da se najosjetljiviji slojevi društva zaštite djeca bez odgovarajućeg roditeljskog staranja su dugo vremena razlog za brigu zajednica širom svijeta. Porodica je najtrajnije i najsloženija društvena grupa, ukoliko je usklađena i zdrava predstavlja osnovu za nesmetan razvoj svakog pojedinca. Porodični uvjeti u kojima se uči i podučava temeljnim ljudskim vrijednostima imperativ su svakog odgojno-obrazovnog djelovanja s ciljem da se djeci obezbijedi mogućnost njihovog optimalnog rasta i razvoja. U tom smislu roditelji imaju primarnu odgovornost i nezamjenjivu ulogu u životu svakog djeteta. Međutim, brojni su slučajevi da djeca bivaju izložena raznim oblicima netrpeljivosti, straha, boli, kontinuiranim svađama ili nepovoljnim životnim uslovima uslijed niskog socio-ekonomskog statusa porodice. To je dovoljan razlog za alternativno zbrinjavanje djece, odnosno izuzimanje djeteta iz biološke porodice i smještaj u neki od oblika alternativne brige. (Osmić i Hadžić, 2022: 611).

U zakonodavstvu FBiH primjenjuju se institucionalni i vaninstitucionalni oblici zaštite djece bez odgovarajućeg roditeljskog staranja. Vaninstitucionalni oblici zaštite uključuju starateljstvo, usvojenje i hraniteljstvo, a institucionalni oblici uključuju dječje domove i SOS dječja sela.

Historijskim razvojem zaštite djece bez roditeljskog staranja bavio se Arula (2006). Prema ovom autoru društvo, porodica i dijete čine prirodnu trijadu čiji su segmenti međusobno zavisni i povezani.

Odsustvo roditeljskog staranja vezano je za sve etape ljudskog postojanja. Mnoga djeca diljem svijeta žive bez roditeljskog staranja ili su izloženi opasnosti gubitka roditeljske brige i suočeni sa brojnim izazovima, nažalost takvi izazovi sežu prema brojnim posljedicama koje su često istaknute i u zreloom dobu.

Tradicionalno, djeca bez odgovarajućeg roditeljskog staranja su se u prošlosti uglavnom smještala u institucije, dok savremeni trendovi preferiraju alternativne oblike brige zasnovane na porodičnom okruženju.

PRVI DIO
Metodološki okvir rada

PRVI DIO

Metodološki okvir rada

1. Problem istraživanja

U brojnim istraživanjima i opšte prihvaćenim naučnim spoznajama jasno je da institucionalni smještaj djeteta može rezultirati negativnim posljedicama po njegov psiho-fizički razvoj što se naročito odnosi na djecu mlađeg uzrasta. Primjena vaninstitucionalnih oblika zaštite djece bez odgovarajućeg roditeljskog staranja je vodeća obaveza Centara za socijalni rad (CSR). Nažalost, prema dosadašnjim iskustvima socijalni radnici u praksi ne mogu u svakom pojedinačnom slučaju ispoštovati princip najboljeg interesa djeteta, tako da se u pojedinačnim slučajevima čak i najmlađa djeca smještaju u ustanovu socijalne zaštite. Pri tome neki autori (Dozier i saradnici, 2012) ističu da je kvaliteta medicinske njege u institucijama zadovoljavajuća ali da nedovoljan broj odgajatelja onemogućava djetetu da razvije sigurnu privrženost značajnu u odrasloj dobi što vodi poremećaju privrženosti u uspostavljanju socijalnih odnosa. Drugi problem je nedovoljna informiranost zajednice o hraniteljstvu kao vaninstitucionalnom obliku zaštite djece bez odgovarajućeg roditeljskog staranja. Osnovna prednost hraniteljstva u odnosu na institucionalno zbrinjavanje ogleda se u mogućnosti da djeca odrastaju u porodičnom okruženju koje dokazano pozitivnije utiče na njihov cjelokupan razvoj (Tuce, Anić i Bašić, 2021:11). Također, problem je i mali broj nesrodničkih hraniteljskih porodica budući da jedan broj zainteresiranih ne ispunjava uvjete za bavljenje hraniteljstvom.

2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja u ovom radu će biti određen koliko mogućnostima primjene hraniteljstva kao vaninstitucionalnog oblika zbrinjavanja djece bez odgovarajućeg roditeljskog staranja toliko i potrebama samog djeteta, hranjenika. U tom kontekstu sukladno Zakonu o hraniteljstvu FBiH (ZOH) će se istražiti primjena tradicionalnog, specijaliziranog, hitnog, i povremenog hraniteljstva kao oblika zaštite djeteta bez odgovarajućeg roditeljskog staranja. Uz navedeno, teorijsku osnovu predmeta istraživanja činiti će dostupna relevantna literatura iz ove oblasti,

kao i rezultati ranije provedenih istraživanja u BiH, ali i drugim, posebno susjednim zemljama u svrhu poređenja određenih pokazatelja.

3. Ciljevi istraživanja

a) Naučni cilj istraživanja

Naučni cilj istraživanja se ogleda kroz mogućnost da se utvrdi trenutno stanje u oblasti hraniteljstva na području Kantona Sarajevo. U tom kontekstu, analizom zakonskih odredaba, odnosno postojećih zakonskih rješenja i njihove primjene u praksi utvrdit će se posebno poštivanje najboljeg interesa djeteta.

b) Društveni cilj istraživanja

Društveni cilj istraživanja u ovom radu je potrebno utvrditi na osnovu stavova profesionalaca, koje aktivnosti poduzimaju CSR na promociji hraniteljstva kao i podizanju svijesti građana o važnosti ovog oblika zaštite djece bez odgovarajućeg roditeljskog staranja, te uticaju medija na njegovoj promociji.

4. Hipoteze

4.1. Generalna hipoteza

Hraniteljstvo kao alternativni oblik zaštite djeteta bez (odgovarajućeg) roditeljskog staranja u odnosu na institucionalni smještaj predstavlja optimalni oblik zbrinjavanja, iako u FBiH nije zastupljeno u očekivanoj mjeri što može biti u suprotnosti sa najboljim interesima djeteta.

4.2. Posebne hipoteze

Porodica je temeljna osnova za pravilan rast i razvoj svakog djeteta, s tim da se smješta dijete koje je bez roditeljskog staranja u hraniteljsku porodicu koja zapravo omogućava život u porodičnom ambijentu.

Zbrinjavanje djeteta bez (odgovarajućeg) roditeljskog staranja u praksi treba se provoditi u skladu sa principom najboljeg interesa djeteta a ne prema raspoloživim kapacitetima.

Prednost hraniteljstva nad institucionalnim oblikom zaštite djece bez (odgovarajućeg) roditeljskog staranja, posebno se ogleda u bliskoj interakciji koja se stvara između hranitelja i hranjenika, što je neophodna pretpostavka za uspješnu integraciju svakog djeteta.

Djeca koja su odrasla u hraniteljskim porodicama u odnosu na djecu koja su boravila u institucijama, prema brojnim istraživanjima postizala su bolji uspjeh u obrazovanju, lakše su sklapala nova prijateljstva i dobijala su bolju podršku.

Odgovarajući doprinos nevladinih organizacija kontinuirano je prisutan u promociji hraniteljstva kao vaninstitucionalnog oblika zbrinjavanja djece bez odgovarajućeg roditeljskog staranja.

5. Metode istraživanja

U radu će, kao ključne, biti korištene sljedeće metode istraživanja: historijska metoda, komparativna metoda, metoda analize sadržaja, metoda ankete/intervjua, i statistička metoda.

6. Vremensko i prostorno određenje predmeta

Istraživanje će biti provedeno na području Kantona Sarajevo u periodu od 2017 do 2022.godine.

DRUGI DIO

Određenje djeteta bez roditeljskog staranja i vaninstitucionalni oblici njegove zaštite

DRUGI DIO

Određenje djeteta bez roditeljskog staranja i vaninstitucionalni oblici njegove zaštite

7. Određenje djeteta bez (odgovarajućeg) roditeljskog staranja

U KPD dijete označava „svaku osobu mlađu od 18 godina, osim ako se zakonom koji se primjenjuje na dijete granica punoljetnosti ne odredi ranije.“ (čl.1). KPD „dijete bez roditeljskog staranja“ određuje posredno, kroz normiranje da će „dijete koje je privremeno ili stalno lišeno porodične sredine ili kojem, u njegovom najboljem interesu, ne može biti dopušteno da u takvoj sredini ostane, imati pravo na posebnu zaštitu i pomoć države“ (čl.20 st.1).

Tokom društveno-historijskog razvoja ljudske civilizacije, bez obzira o kakvim se zajednicama govori, uvijek je bio prisutan određeni broj djece bez roditeljskog staranja. Međutim, stavovi društva o takvoj djeci bila su različita. Ako se radi o djetetu koje je rođeno van braka ta reakcija bila je negativna, u smislu odbacivanja majke ili djeteta pa sve do izjednačavanja prava ove djece sa djecom koja su rođena u braku.

„Početci organiziranih zbrinjavanja djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u BiH zabilježeni su krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Zbog učestalih ratova koji su se vodili, veliki je broj djece u tom razdoblju ostao bez jednoga ili oba roditelja, tako da su rješenja za zbrinjavanje ove djece bila posvojenje, smještaj u srodničke i udomiteljske obitelji ili smještaj u novoosnovane institucije za zbrinjavanje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Od druge polovine 20.stoljeća počinje intenzivniji razvoj zaštite djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, vršen pod nadzorom države.“ (Arula 2006, prema Salihović 2017:25).

Budući da u zakonodavstvu FBiH postoje razlike u definiranju djece bez roditeljskog staranja, brojeve djece je značajno teško utvrditi. Važno je istaći da ne postoji usklađena definicija djeteta bez (odgovarajućeg) roditeljskog staranja iako Porodični zakon FBiH (PZ FBiH) i Zakon o hraniteljstvu (ZOH) sadrže ovaj pojam, stoga će se u ovom radu koristiti sintagma djeca bez odgovarajućeg roditeljskog staranja. U Zakonu o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom dijete bez roditeljskog staranja se određuje kao dijete: „bez oba roditelja, nepoznatih roditelja, napušteno od roditelja lišenih roditeljskog prava i

roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost“ (čl.13. st.1). PZ FBIH kod određenja starateljstva nad maloljetnim osobama, koristi ovaj pojam. Isti zakon, kroz normiranje razloga za stavljanje maloljetne osobe pod starateljstvo, implicitno definira i navedenu skupinu djece iz Zakona o socijalnoj zaštiti na način da će se pod starateljstvo staviti maloljetna osoba: „čiji su roditelji umrli, nestali, nepoznati ili su nepoznatog boravišta duže od tri mjeseca, čijim roditeljima je oduzeto roditeljsko staranje, čiji roditelji nisu stekli poslovnu sposobnost, ili im je ona oduzeta ili ograničena, čiji su roditelji odsutni, spriječeni ili nesposobni redovno starati se o svom djetetu, a nisu povjerali njegovu čuvanje i odgoj osobi za koju je organ starateljstva utvrdio da ispunjava uvjete za staratelja (čl. 186). U odredbama PZ FBIH koje se odnose na određenje starateljstva nad „maloljetnim osobama“ i obaveznost njihovog stavljanja pod starateljstvo, umjesto pojma „dijete“, koristi pojam „maloljetna osoba“ (čl. 160. i 186.) PZ FBIH ni u jednom članu ne sadrži određenje „djeteta/ djece bez odgovarajućeg roditeljskog staranja“, čime se, ustvari, smatra da je to sinonim za pojam „dijete/djeca bez roditeljskog staranja“.

Određenje djece bez roditeljskog staranja sadržano je u UN Smjernicama za alternativno zbrinjavanje djece ¹(UN Smjernice) koje navode da „ djeca bez roditeljskog staranja su sva djeca o kojoj se svakodnevno tokom noći ne skrbi barem jedan od roditelja, iz bilo kojeg razloga i pod bilo kojim uvjetima. Djeca bez roditeljskog staranja koja se nalaze izvan zemlje u kojoj imaju prebivalište ili su žrtve izvanrednih situacija mogu se odrediti kao:

(a 1) „bez pratnje” ako se o njima ne brine neko od rođaka ili druga odrasla osoba koja je prema zakonu ili običaju odgovorna za to;

(a 2) „odvojena” ako su odvojena od ranijeg zakonskog zastupnika ili primarnog skrbnika, a koja pritom mogu biti u pratnji drugog rođaka“²

Postoji određena razlika između pojma djeca bez roditelja i djeca bez odgovarajućeg roditeljskog staranja. Za djecu bez roditelja često se upotrebljava pojam siročad koji se u našoj kulturi kao i u naučnom diskursu izbjegava. Tako neki autori (Irshad, 2017) prave razliku u zavisnosti da li je preminula majka ili je preminuo otac kao i između toga da li su preminula oba roditelja ili jedan. U pravnom smislu, pojam djeca bez roditeljskog staranja odnosi se na svu djecu mlađu od 18 godina koja su stavljena pod starateljstvo što znači da nisu sposobni

---

¹ UN Smjernice za alternativnu skrb o djeci, Unicef za Hrvatsku i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Zagreb, 2010, dostupno na: <https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/> pristup 12.06.2024.

² Smjernica 29. tač. a) UN Smjernica

donositi odluke o svom životu sami, nego umjesto njih to mora obavljati neko drugi u ovom slučaju staratelj.

Djeca bez (odgovarajućeg) roditeljskog staranja su izdvojena iz bioloških porodica iz različitih razlika, iako imaju žive jednog ili oba roditelja. U osnovi za izdvajanje iz porodice neki autori navode sljedeće razloge : nizak socioekonomski status odnosno siromaštvo i zanemarivanje odnosno zlostavljanje djece. Zabrinutost se javlja zbog mogućnosti da će se u budućnosti dogoditi enorman porast broja ove djece, uslijed klimatskih promjena, migracija, kao i mnogih konflikata (EveryChild, 2011).

Djeci koja pripadaju ovoj kategoriji potreban je stalni nadzor, posebna pažnja, kao i individualni stručni pristup profesionalaca kako bi odrastala koliko je moguće sa što manjim posljedicama uzrokovanim ranim deprivacijama. Potrebno je voditi računa o njihovim najboljim interesima, samim tim ne bi trebalo da se događa da čitav život provedu u nekom od oblika alternativne brige, daleko od roditelja ili srodnika koje većina ima. Djeca bez (odgovarajućeg) roditeljskog staranja često su sklona pokazati strah, nemir, nesigurnost, nepovjerenje i agresiju prema okruženju u kojem se nalaze.

Tabela broj 1: Maloljetnici korisnici socijalne zaštite prema kategorijama i spolu u 2022. godini

Kategorija djece	Svega:	Spol	
		M	Ž
ugroženi porodičnom situacijom	42 772	21 686	21 086
djeca bez oba roditelja	540	316	224
djeca nepoznatih roditelja	11	7	4
djeca napuštena od roditelja	493	257	236
djeca roditelja spriječenih da obavljaju roditeljsku dužnost	836	460	376
djeca roditelja lišenih roditeljskih prava	147	76	71

Izvor: Socijalna zaštita 2017-2022, Bilten broj 07, 2022, str. 21.

U tabeli broj jedan prikazani su maloljetnici kao korisnici socijalne zaštite prema kategorijama i spolu u 2022.godini. Od ukupnog broja najveći broj je onih koji su ugroženi porodičnom

situacijom, od toga 21 686 muških korisnika i 21 086 ženskih korisnika. Podaci su zabrinjavajući jer je ovaj broj maloljetnika u porastu³ i podaci prikazuju sveukupnu sliku ekonomskog stanja naše zemlje. Navedene podatke možemo pripisati odgojnom zanemarivanju i zapuštanju, sve većoj prisutnosti nasilja u porodici, kao i poremećaja u ponašanju mladih. Stoga je potrebno posvetiti veću pažnju očuvanju i jačanju porodice i porodičnih odnosa. Ukupan broj djece roditelja spriječenih da obavljaju roditeljsku dužnost iznosi 836 od toga 460 muških korisnika i 376 ženskih. Brojni uzroci su u osnovi zašto su roditelji spriječeni da obavljaju roditeljsku dužnost poput dužeg bolničkog liječenja, izdržavanja zatvorske kazne, privremenog rada u inozemstvu itd tako da možemo reći da je ovaj broj očekivan. Ukupan broj djece bez oba roditelja iznosi 540 od toga 316 muških korisnika i 224 ženskih korisnika. Najčešći razlog zbog kojeg djeca ostaju bez oba roditelja jeste smrt roditelja. Ukupan broj djece nepoznatih roditelja iznosi 11 od toga 7 muških korisnika i 4 ženskih korisnika dok broj djeca roditelja lišenih roditeljskih prava iznosi 147 od toga 76 muških korisnika i 71 ženskih korisnika. Navedeni podaci ukazuju da veliki broj djece u Bosni Hercegovini raste van porodice ili u disfunkcionalnoj porodici što zahtijeva pojačanu zaštitu države. Ombudsmeni⁴ smatraju da su podaci zavoda za statistiku zabrinjavajući, zbog čega su pristupili izradi specijalnog izvještaja⁵ čiji cilj je da ukaže na mnoge posljedice ove problematike, ukoliko se ne poduzmu značajnije mjere za zaštitu djece bez roditeljskog staranja. Broj djece bez roditeljskog staranja je značajno teško utvrditi jer ne postoji usklađena definicija pojma „djeca bez roditeljskog staranja“.

8. Vaninstitucionalna zaštita djeteta bez odgovarajućeg roditeljskog staranja

Vaninstitucionalni oblici zbrinjavanja djece bez (odgovarajućeg) roditeljskog staranja u BiH su: hraniteljstvo o kojem će se više govoriti u narednim poglavljima, usvojenje djeteta kao najkvalitetniji oblik zaštite djeteta i starateljstvo kao osnovni oblik zaštite svakog pojedinačnog djeteta bez odgovarajućeg roditeljskog staranja.

---

³ Prema podacima FZS 31.180 djece je tokom 2021. godine bilo ugroženo porodičnom situacijom

⁴ ombudsmen.gov.ba

⁵ Specijalni izvještaj o zbrinjavanju djece bez roditeljskog staranja s posebnim fokusom na stanje u ustanovama, Banja Luka, septembar, 2023. godine.

8.1. Starateljstvo

Starateljstvo je oblik zaštite maloljetnih osoba bez roditeljskog staranja i punoljetnih osoba koje nisu sposobne, ili koje nisu u mogućnosti starati se o sebi, svojim pravima, interesima i obavezama (čl.160 st.1).

Starateljstvom se osigurava staranje maloljetnim osobama onda kada roditelji nad njima ne ostvaruju roditeljsko staranje. U biti sve dok su roditelji ili barem jedan od njih u stanju i žele se pravilno starati o djetetu, u pravu FBiH ne postoji razlog kao ni mogućnost za stavljanje djeteta pod starateljstvo. Organ starateljstva će, čim procjeni da postoji razlog za to, dijete staviti pod starateljstvo kako bi se spriječilo da ostane bez potrebne brige, njege i zaštite (Bubić i Traljić, 2007: 269).

Pod starateljstvo stavit će se maloljetna osoba:

- a) čiji su roditelji umrli, nestali, nepoznati ili su nepoznatog boravišta duže od tri mjeseca
- b) čijim roditeljima je oduzeto roditeljsko staranje
- c) čiji roditelji nisu stekli poslovnu sposobnost, ili im je ona oduzeta ili ograničena
- d) čiji su roditelji odsutni, spriječeni ili nesposobni redovno starati se o svom djetetu, a nisu povjerali njegovo čuvanje i odgoj osobi za koju je organ starateljstva utvrdio da ispunjava uvjete za staratelja (čl. 186).

Istim Zakonom normirano je da „čuvanje i odgoj maloljetnog štíćenika organ starateljstva može povjeriti staratelju, drugoj osobi ili ustanovi, pri čemu je staratelj maloljetnog štíćenika dužan kao roditelj starati se o njegovoj osobnosti, a naročito o zdravlju, obrazovanju, i osposobljavanju za samostalan život i rad.“ (čl. 187, st. 1 i 2). To znači da, staratelj nije dužan da primi štíćenika u svoju porodicu, organ starateljstva može smjestiti štíćenika u drugu porodicu odnosno kod druge osobe ili u ustanovu. Međutim, staratelj je u obavezi da i nakon takvog smještaja redovno kontaktira sa štíćenikom ili ustanovom u kojoj se nalazi.

Starateljstvo kao oblik zaštite djece bez roditeljskog staranja je vrlo zahtjevno budući da staratelj u biti zamjenjuje roditelja i zastupa maloljetnika. Stoga je prije imenovanja staratelja organ starateljstva obavezan da sukladno zakonu i najboljem interesu djeteta imenuje odgovarajuću osobu. Uz navedeno, PZ FBiH normira da se za „staratelja postavlja lice koje ima lična svojstva i sposobnost za vršenje dužnosti staratelja a koje prethodno da pristanak da bude staratelj.“ (čl.165 st.2).

Na tragu navedenog je i odredba PZ FBiH prema kojoj se za staratelja ne može postaviti osoba kojoj je oduzeto roditeljsko staranje, osoba kojoj je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost, osoba čiji su interesi u suprotnosti sa interesima štíćenika, osoba sa kojom je štíćenik sklopio ugovor o doživotnom izdržavanju, kao i osoba od koje se s obzirom na ranije ponašanje i odnose sa štíćenikom ne može očekivati da će pravilno obavljati dužnost (čl. 169).

S obzirom da je starateljstvo kao oblik zaštite djece bez roditeljskog staranja vrlo odgovorna i zahtjevna dužnost pred CSR nameće se niz pitanja u postupku imenovanja staratelja, odnosno stavljanja djeteta pod starateljstvo. Stoga, PZ FBiH normira mogućnost da organ starateljstva poslove starateljstva vrši putem imenovanog staratelja ili neposredno preko stručne osobe. (čl.163). Pri tome, važno je napomenuti da je primjena standarda najboljeg interesa djeteta u starateljskoj zaštiti djece bez roditeljskog staranja evidentna iz odredaba PZ FBiH kao i zakonodavstva u oblasti socijalne zaštite FBiH. (Habul,2014:157). Praksa pokazuje da starateljstvo iako obavezan oblik zaštite djece bez roditeljskog staranja nije uvijek primjenjeno u praksi CSR što nije u najboljem interesu djeteta.

Staratelj je ovlašten u ime i za račun štíćenika zaključivati pravne poslove. Za one pravne poslove koje staratelj, u smislu ovog Zakona, ne može sam zaključivati potrebno je odobrenje organa starateljstva. Maloljetni štíćenik koji je navršio 14 godina može sam sklapati pravne poslove kojim stiče prava, ako zakon ne odredi drugačije. Pravne poslove kojim raspolaže imovinom ili preuzima obaveze može sklapati samo uz odobrenje staratelja, ako zakon ne odredi drugačije. (čl. 188, st. 1 i 2).

Starateljstvo nad maloljetnim štíćenikom prestaje sticanjem poslovne sposobnosti, usvojenjem ili prestankom razloga iz člana 186. ovog Zakona. Organ starateljstva produžit će pružati odgovarajuće oblike socijalne i druge zaštite osobi nad kojom je prestalo starateljstvo zbog nastupanja punoljetstva ako se ona do tog vremena nije uspjela osposobiti za samostalan život i rad (čl. 190, st. 1 i 2).

Tabelarni prikaz 2: Starateljstvo nad maloljetnim osobama, prema spolu i starosti u 2022. godini

			STAROSNE GRUPE					
GODINA	SVEGA	UKUPNO	0-2	3-5	6-10	11-14	15-18	Djeca sa poteškoćama u razvoju
2022.	1224	Ukupno	65	124	273	439	323	74
		Muški	35	65	156	218	165	45
		Ženski	30	59	117	221	158	29

Izvor: Socijalna zaštita 2017-2022, Bilten broj 07, 2022, str. 47

U tabeli broj 2 prikazano je starateljstvo nad maloljetnim osobama prema spolu i starosti u 2022.godini. U 2022.godini pod starateljstvo je stavljeno 1224 maloljetne osobe što pokazuje određeni pad⁶ u odnosu na 2020.godinu. Prema dostupnim podacima možemo uočiti da je najzastupljenija skupina djece na starateljstvu u dobi od 11-14 godina ukupno 439 od toga 218 muških korisnika i 221 ženskih korisnika. Ovaj broj je očekivan obzirom da su maloljetnici koji su mlađi od 14 godina potpuno poslovno nesposobni i zastupa ih staralac. Prema dostupnim podacima broj maloljetnika u dobi od 15-18 godina iznosi ukupno 323 od toga 165 muških korisnika i 158 ženskih korisnika. Maloljetnici koji su navršili 14 godina mogu sami sklapati pravne poslove kojim stiče prava, ako zakon ne odredi drugačije (čl.188, st.2) pri tome obaveza staratelja je da se, između ostalog, kao roditelj stara o djetetovoj ličnosti, a naročito o njegovom zdravlju, obrazovanju i osposobljavanju za samostalan život i rad, (čl.187.st.2) s tim da, za razliku od bioloških roditelja, staratelj nema obavezu da živi sa maloljetnim štíćenikom i da ga izdržava. Broj djece sa poteškoćama u razvoju iznosi 74, centri za socijalni rad najčešće odgađaju sa stavljanjem djece bez roditeljskog staranja pod starateljstvo, porodice su prepuštene pritiscima svakodnevnice te uz „teret starateljstva“ postaju preopterećene.

⁶ Prema podacima Tematskog biltena socijalne zaštite 2017-2022 ukupan broj djece pod starateljstvom 2020. godine bio je 1250.

Usvojenje

Prema odredbama PZ FBiH usvojenje je poseban oblik porodično-pravne zaštite djece bez roditelja ili bez odgovarajućeg roditeljskog staranja, kojim se zasniva roditeljski, odnosno srodnički odnos. Usvojenje se može zasnovati kao nepotpuno i potpuno (čl.91, st.1 i 2), postoje razlike u pogledu uvjeta za njihovo zasnivanje. Važna razlika u dejstvima između ova dva oblika usvojenja ogleda se u tome što se potpunim usvojenjem zasniva odnos srodstva jednak krvnom srodstvu (čl.113 st. 1) dok se nepotpunim usvojenjem, koje je, za razliku od potpunog usvojenja raskidivo, (čl.120) uspostavlja adoptivno srodstvo samo između usvojioca i usvojenika i njegovih potomaka (čl. 117. st. 1).

Usvojiti ne može osoba:

- a) kojoj je dok traje nesposobnost oduzeto roditeljsko staranje,
- b) kojoj je ograničena ili oduzeta poslovna sposobnost,
- c) koja ne pruža dovoljno jamstva da će pravilno ostvarivati roditeljsko staranje (čl.97, st.1).

Usvojenje se može zasnovati samo ako je u interesu usvojenika (čl.93,st.1.), što u postupku zasnivanja usvojenja utvrđuje nadležni organ kroz ocjenu podobnosti usvojioca. Najbolji interes djeteta kao pretpostavka za zasnivanje usvojenja naglašen je u Konvenciji o pravima djeteta (KPD) i Europskoj konveciji o usvojenju (EKU).

Organ starateljstva na osnovu priloženih, odnosno po službenoj dužnosti pribavljenih dokaza utvrđuje da li su ispunjeni uvjeti za zasnivanje usvojenja djeteta propisani ovim Zakonom. (čl. 106.st.1) Postupak zasnivanja usvojenja počinje od pripremnih radnji i pribavljanja dokaza, mišljenja o podobnosti potencijalnih usvojilaca i djeteta koje se usvaja pa do pravomoćnosti rješenja o zasnivanju usvojenja. U svakom pojedinačnom slučaju organ starateljstva je dužan analizirati konkretnu situaciju u kojoj se dijete nalazi i na taj način odrediti elemente iz kojih će donijeti odluku da je usvojenje najpogodniji oblik njegove zaštite, odnosno da je u njegovom najboljem interesu. Svaka radnja zahtijeva visok nivo znanja i potrebnih vještina različitih profila stručnjaka koji su zaposleni u organu starateljstva, uz puno poštivanje etičkih i profesionalnih principa, kao i ljudskih prava i ljudskog dostojanstva samog djeteta koje je podobno za usvojenje pa tako i potencijalnih usvojilaca. Uz navedeno, prije donošenja odluke o usvojenju profesionalci u organu starateljstva bez prisustva javnosti obavljaju razgovor s potencijalnim usvojiocima, roditeljima djeteta, ali i djetetom sukladno s njegovom fizičkom i

psihičkom zrelošću, a obavezno s djetetom koje je starije od deset godina, upoznavajući ih s pravnim posljedicama njihovog pristanka na usvojenje, kao i pravnim posljedicama koje nastaju zasnivanjem usvojenja.(Miković,2020:112). U sva tri Porodična zakona BiH je navedeno da je u postupku zasnivanja usvojenja djeteta isključena javnost (čl.105 st.3.) što ima za cilj zaštitu učesnika u postupku od saznanja trećih osoba o činjenici usvojenja ali i zaštitu prava učesnika na privatnost. Prema PZ FBiH i PZ BD normirano je da dijete ima pravo znati da je usvojeno (čl.92 st.1.) s tim da PZ FBiH izričito propisuje obavezu usvojlaca da dijete o činjenici usvojenja upoznaju najkasnije do njegove sedme godine života, odnosno odmah nakon zasnivanja usvojenja ako je usvojeno starije dijete (čl. 92. st. 2). PZ BD ne određuje starosnu dob djeteta do koje su roditelji obavezni upoznati ga s činjenicom usvojenja.

Usvojenje djeteta, za razliku od roditeljskopravnog odnosa uspostavljenog između bioloških roditelja i djeteta, predstavlja roditeljskopravni odnos koji nastaje pravnim aktom, rješenjem o zasnivanju usvojenja, u momentu kada ovo rješenje postane pravomoćno. Usvojenje ima i određene specifičnosti a to je da se kod roditeljskopravnog odnosa uspostavljenog usvojenjem, budući da počiva na rješenju o usvojenju a ne na krvnoj vezi između roditelja i djeteta, materinstvo ili očinstvo usvojioca ne mogu osporavati ni utvrđivati.(čl.116). Također, krvno srodstvo između usvojenika i njegovih bioloških srodnika, iako ono kod potpunog usvojenja gubi značaj pravne veze, kod ovog oblika usvojenja ostaje „društveno priznat odnos jer navedeni vid srodstva nastaje rođenjem djeteta i u tom smislu ne može prestati. Značaj krvnog srodstva iskazuje se kroz pravo usvojenika da zna svoje porijeklo“ (Ponjavić, Vlašković, 2019: 258). Pravo na pristup informacijama, odnosno pravo usvojenika na uvid u spise predmeta o usvojenju koji vodi organ starateljstva za svaki pojedinačni slučaj usvojenja, zapravo sadrži i mogućnost ostvarivanja prava djeteta na saznanje vlastitog porijekla, odnosno prava da sazna ko su njegovi biološki roditelji. (Miković, 2020 : 115).

Tabelarni prikaz 3: Usvojena djeca prema starosti i spolu u 2022.godini

		Potpuna i nepotpuna usvojenja					
Kategorija djece		UKUPNO	0-2	3-5	6-10	11-14	15-18
UKUPNO	SVEGA	35	15	11	8	-	1
	Muški	20	9	5	5	-	1
	Ženski	15	6	6	3	-	-
Djeca čiji roditelji nisu živi	SVEGA	1	-	-	-	-	1
	Muški	1	-	-	-	-	1
	Ženski	-	-	-	-	-	-
Djeca nepoznatih roditelja	SVEGA	1	-	-	1	-	-
	Muški	1	-	-	1	-	-
	Ženski	-	-	-	-	-	-
Djeca napuštena od roditelja	SVEGA	15	11	2	2	-	-
	Muški	10	7	1	2	-	-
	Ženski	5	4	1	-	-	-
Djeca roditelja lišenih roditeljskih prava	SVEGA	5	-	1	4	-	-
	Muški	2	-	-	2	-	-
	Ženski	3	-	1	2	-	-
Djeca roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost	SVEGA	7	2	5	-	-	-
	Muški	4	1	3	-	-	-
	Ženski	3	1	2	-	-	-

Izvor: Socijalna zaštita 2017-2022, Bilten broj 07, 2022, str.49

U tabeli broj 3 prikazana su usvojena djeca prema spolu i starosti u 2022.godini. Najviše su usvojena djeca koja su napuštena od strane roditelja. Uslovi za usvojenje maloljetne djece u FBiH propisani su Porodičnim zakonom FBiH. Proces usvajanja u našoj zemlji je kompliciran, jer Zakon pravi razliku između potpunog i nepotpunog usvojenja i starosne dobi djeteta. Potpuno se može usvojiti dijete do 10. godine života (član 101.) a nepotpuno se može usvojiti dijete do navršene 18. godine života. Možemo vidjeti da navedeno predstavlja određeni oblik diskriminacije prema djeci, pri čemu ne iznenađuje podatak da je najviše usvojeno djece u dobi od 0-2 godine (15) napuštene od strane roditelja. Također, zanimljivo je istaći da mala djeca zbog svoje nedovoljno psihičke i fizičke nerazvijenosti sama ne mogu iskazati sopstveno mišljenje o pristanku na usvojenje što stvara određenu neprijatnost za mogućnost zloupotrebe

u pojedinačnim slučajevima da o njihovom usvojenju odlučuju odrasle osobe⁷. Također, možemo pretpostaviti da je ova starosna dob usvojiteljima najprihvatljivija vodeći se usvjenjem da su „mala djeca“ najpodobnija za usvojenja jer će oni ipak biti njihovi roditelji što je u suštini glavni cilj usvojenja.

8.2. Hraniteljstvo

Hraniteljstvo se najčešće određuje kao uzimanje tuđeg djeteta na „besplatnu“ ishranu i vaspitanje. To znači da, hraniteljstvom se za razliku od usvojenja, na hranitelja ne prenosi roditeljsko pravo u cjelini, samo se prenose neka prava i obaveze iz cjeline roditeljskog prava što podrazumijeva čuvanje, podizanje, vaspitanje, obrazovanje, i izdržavanje djeteta. Hranitelj i hranjenik ne ostvaruju nikakva međusobna prava i dužnosti pa samim tim hranjenik nema pravo na prezime hranitelja, nema pravo na nasljeđivanje, hranitelj nema pravo na izdržavanje od hranjenika. Riječ je dakle o jednom porodičnom odnosu koji je sličan pravom porodičnom odnosu, ali svakako treba djetetu da zamjeni nedostatak biološke porodice. Svrha hraniteljstva se naročito u davnim vremenima, pretežno ogledala u tome da se u vrijeme strašnih društvenih potresa i masovnih gubitaka poput ratova, zemljotresa, epidemije i sl. djetetu koje je ostalo bez roditeljske brige pruži privremena zaštita kao i utočište dok ne prođu posebne okolnosti kojim se stvorila potreba za hraniteljstvom, odnosno dok ne postoji ta potreba za staranjem nad djetetom. Naprimjer, u skandinavskim zemljama, duga i bogata tradicija hraniteljstva se temeljila na uvjerenju da je privremeni boravak djeteta u hraniteljskoj porodici prirodni i važni dio njegovog odrastanja i osamostaljivanja. Osnovna odlika pravne prirode hraniteljstva u starim pravima je bila njegova besplatnost. Bilo da se zasnivalo faktičkim putem, jednostavno uzimanjem tuđeg maloljetnog djeteta na brigu, podizanje, vaspitavanje i izdržavanje, bilo da se zasnivalo putem ugovora o hraniteljstvu kojim su se utvrđivala međusobna prava i obaveze roditelja djeteta i hranitelja, uvijek je bilo riječ o besplatnoj usluzi, odnosno o dobročinom pravnom poslu (Draškić 2015: 274-275). Hraniteljstvo kao alternativni oblik zaštite djeteta bez roditeljskog staranja u BiH ima dugu tradiciju. Hraniteljstvo poslije usvojenja smatra se jednim od najoptimalnijih oblika zaštite ove skupine djece, budući da je zasnovano na ambijentu porodičnog okruženja, održivosti socijalnih veza i poštivanja najboljeg interesa djeteta. Djeca

---

⁷ Miković B. Evropska konvencija o usvojenju, revidirana, str. 229

u hraniteljskim porodicama ostaju različito, privremeno (nekoliko mjeseci) ili do sticanja punoljetstva rjeđe do okončanja redovnog školovanja. Hraniteljstvo je do usvajanja Zakona o hraniteljstvu (2017) u FBiH bilo normirano u Zakonu o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom odredba (čl. 31) pod nazivom kao smještaj djeteta u drugu porodicu. Usvajanjem Zakona o hraniteljstvu (ZOH) u FBiH stvorene su pretpostavke da se što je moguće većem broju djece bez roditeljskog staranja omogući odrastanje u porodicama koje će im omogućiti optimalan rast i razvoj, umjesto da odrastaju u velikim institucijama socijalne zaštite (domovima).

Tabelarni prikaz 4: Djeca u hraniteljskim porodicama prema spolu i starosti u 2022.godini

			STAROSNE GRUPE					
GODINA	SVEGA	UKUPNO	0-2	3-5	6-10	11-14	15-18	Djeca sa poteškoćama u razvoju
2022.	435	Ukupno	23	41	93	134	144	37
		Muški	13	25	35	77	66	
		Ženski	10	16	58	57	78	

Izvor : Socijalna zaštita 2017-2022, Bilten broj 07, 2022, str.45

U tabeli broj 4 prikazana su djeca koja su smještena u hraniteljskim porodicama prema spolu i starosti u 2022.godini. Možemo vidjeti da je ovaj broj smanjen u odnosu na 2020.godinu⁸. Podaci prezentirani u tabeli broj 4 pokazuju da je od ukupno 435 djece smještene u hraniteljske porodice na području FBiH najveći broj njih starosne dobi 15-18 godina života 144 od toga 66 muških korisnika i 78 ženskih korisnika, zatim djeca starosne dobi od 11 do 14 godina života 77 muških korisnika i 57 ženskih korisnika. Ipak, ovi podaci ne pokazuju da li se radi o srodničkom ili nesrodničkom hraniteljstvu odnosno podaci ne sadrže odvojene pokazatelje o broju djece u hraniteljskim porodicama u odnosu na vrste hraniteljstva: prema potrebama hranjenika (tradicionalno, specijalizirano, hitno i povremeno) i prema statusu (nesrodničko i srodničko). Neusklađena definicija djeteta bez roditeljskog staranja dovodi do toga da se ne zna tačan podatak djece bez roditeljskog staranja kao i djece u hraniteljskim porodicama.

⁸ Prema podacima Tematskog biltena socijalne zaštite 2017-2022 ukupan broj djece u hraniteljskim porodicama bio je 459.

TREĆI DIO

Prava djeteta bez roditeljskog staranja u međunarodnim dokumentima i zakonodavstvu FBiH

TREĆI DIO

Prava djeteta bez roditeljskog staranja u međunarodnim dokumentima i zakonodavstvu FBiH

9. UN Konvencija o pravima djeteta – ključni dokument koji se odnosi na prava djeteta

Ključni dokument koji se odnosi na prava djeteta je UN Konvencija o pravima djeteta, usvojena 1989, ona u svojim odredbama s jedne strane normira pravo djeteta, a sa druge strane, zastupa zaštitu djeteta od bilo kog oblika diskriminacije. Na tragu navedenog, pojedini autori navode da KPD sadrži dvije glavne karakteristike : prvo nastoji proširiti temeljna ljudska prava na djecu, a drugi cilj joj je zaštita djece od bilo kog oblika ekonomskog i seksualnog izrabljivanja kao i drugih opasnosti. (White, 2002 :1095-1104). Uz navedeno, u KPD se po prvi put daje određenje djeteta koje glasi :“ dijete znači svako ljudsko biće mlađe od 18 godina, osim ako se po zakonu koji se primjenjuje na dijete punoljetnost ne stječe ranije.“ (čl.1). Ovako određenje nije sadržano niti u jednom od tri Porodična zakona u BiH koji u svojim odredbama normiraju da se punoljetstvo stiče sa 18 godina. U istom kontekstu KPD je prvi međunarodni dokument u kojem su cjelovito obuhvaćene različite kategorije prava djeteta kao posebnog ljudskog bića, a ne djece kao grupe, za razliku od drugih međunarodnih konvencija u kojim su građanska i politička prava odvojena od socijalnih, ekonomskih i kulturnih prava. U KPD navedena prava čine jednu nedjeljivu cjelinu. (Miković, 2014:223).

Vodeći principi KPD su:

- Princip nediskriminacije – „Države-potpisnice će poštovati i garantirati prava izložena u ovoj Konvenciji svakom djetetu u svojoj jurisdikciji, bez diskriminacije bilo koje vrste, bez obzira kojoj rasi, boji, spolu, jeziku, religiji, političkom ili drugom mišljenju, nacionalnom, etničkom ili društvenom porijeklu, bez obzira na imovinsko stanje, onesposobljenosti, rođenje ili drugi status kome dijete, njegovi roditelji ili zakonski staratelji pripadaju. Države-potpisnice će preduzeti sve odgovarajuće mjere da osiguraju zaštitu djeteta od svih oblika diskriminacije ili kazne na osnovu statusa, aktivnosti, izraženog mišljenja ili ubjeđenja roditelja djeteta, zakonskih staratelja ili članova porodice.“ (čl.2 st. 1 i 2).
- Princip poštivanja najboljih interesa djeteta- „ U svim akcijama u vezi s djecom, bez obzira da li ih poduzimaju javne ili privatne društvene dobrotvorne institucije, sudovi,

upravne vlasti ili zakonska tijela, najbolji interesi djeteta biće od prvenstvenog značaja“ (čl.3 st.1).

- Princip na život, opstanak i razvoj – „Države-potpisnice priznaju da svako dijete ima urođeno pravo na život, države-potpisnice će do krajnje moguće mjere osigurati preživljavanje i razvoj djeteta“ (čl. 6 st.1 i 2)
- Princip na participaciju – „Države-potpisnice će osigurati djetetu koje je u stanju da oblikuje svoje vlastite stavove pravo da slobodno izražava takve stavove po svim pitanjima koja se tiču djeteta, a stavovima će se pridavati odgovarajuća važnost u skladu s uzrastom i zrelošću djeteta.“ (čl.12, st.1).

Kada govorimo o djeci bez roditeljskog staranja KPD navodi da „dijete privremeno ili stalno lišeno svog porodičnog okruženja, ili ono koje zbog vlastitih najboljih interesa ne može ostati u tom okruženju, imati će pravo na posebnu zaštitu i pomoć koju će pružiti država, države-potpisnice će u skladu sa svojim nacionalnim zakonima obezbijediti alternativnu brigu za takvo dijete. Takva briga može uključiti, pored ostalog, davanje na brigu, kafalu u islamskom zakonu, usvajanje, ili, ako je potrebno, smještanje u odgovarajuće institucije za brigu o djeci. Kada se budu razmatrala rješenja, dužna pažnja biće posvećena poželjnosti kontinuiteta u dječijem podizanju, kao i dječijem etničkom, vjerskom, kulturnom i lingvističkom porijeklu“. (član 20 st.1,2,3)

10. Smjernice za alternativnu skrb za djecu

Smjernice za alternativnu skrb o djeci prepoznate su na općoj skupštini Ujedinjenih naroda povodom obilježavanja 20. godišnjice KPD 2009. godine. Nastale su kao rezultat uočavanja značajnih propusta u primjeni KPD za djecu koja odrastaju bez roditeljskog staranja ili koja su takvom riziku izložena. Primarna svrha smjernica za alternativnu skrb jeste da se podrže napori da se djeca zadrže ili vrate u biološku porodicu ili ako to nije moguće da se pronađu odgovarajuća trajna rješenja uključujući i usvajanje. Osim toga, svrha smjernica je i nastojanje da se tokom razdoblja u kojem se takva rješenja traže djetetu bez roditeljskog staranja pruži najadekvatniji oblik alternativne brige pod uvjetima koja zahtjevaju potpun i skladan razvoj djeteta. (Smjernice 1 i 2.)

Porodica je temeljna skupina društva i prirodna sredina za dobrobit svakog djeteta stoga treba uložiti napore kako bi svako dijete bez roditeljskog staranja ostalo u svojim porodicama a članovi njegove porodice dobili pristup odgovarajućim sistemima podrške. Svaka mlada osoba treba živjeti u okruženju koje će poticati njegov razvoj, međutim djeca koja imaju neodgovarajuću roditeljsku skrb biti će izložena posebnom riziku lišavanja bezbrižnog okruženja. U slučaju da biološka porodica nije u stanju pružiti djetetu odgovarajuću skrb (naprimjer ako ga se odrekne) država treba uložiti napore i zaštititi njegova prava kao i osigurati mu alternativnu skrb u saradnji sa nadležnim institucijama. Sve odluke koje se donose treba provoditi individualno, od slučaja do slučaja vodeći računa o sigurnosti svakog djeteta kao i poštivanju najboljeg interesa djeteta u skladu sa principom nediskriminacije. U primjeni Smjernica određivanje najbolji interes djeteta treba se provoditi tako da se utvrde načini postupanja u zaštiti djeteta kojem je uskraćeno roditeljsko staranje ili koje je izloženo takvom riziku, države trebaju razvijati sveobuhvatne politike zaštite djeteta u okviru opće socijalne politike društvenog razvoja. (Smjernice br. 3, 4,5,6, i 7).

U cilju spriječavanja odvajanja djece od njihovih porodica, države trebaju nastojati osigurati odgovarajuće i kulturološki osjetljive mjere na način da će podržati porodična okruženja čiji su kapaciteti ograničeni faktorima poput invaliditeta, zloupotrebe alkohola ili opojnih droga, te pružiti odgovarajuću zaštitu djeci iz ranjivih skupina naprimjer djeci koja su žrtve zlostavljanja i zanemarivanja, napuštenoj djeci, djeci rođenoj u vanbračnoj zajednici, djeci koja su bez pratnje..itd. Posebno je potrebno raditi na suzbijanju diskriminacije na temelju bilo kakvog statusnog obilježja djeteta što uključuje siromaštvo, etničko porijeklo, vjeru, rod, psihički i fizički invaliditet. Sve odluke koje se tiču alternativne skrbi treba donositi uzevši u obzir kako je poželjno da se dijete što je više moguće zadrži u svom prebivalištu kako bi se lakše omogućio kontakt i mogućnost povratka u biološku porodicu kao i na najmanju moguću razinu svelo narušavanje društvenog i kulturnog života djeteta. Odluke koje se tiču djece u sistemu alternativne skrbi uključujući i onu iz sastava neformalne skrbi treba donositi u skladu s tim da se djeci osigura stabilan dom, zadovolje njihove osnovne potrebe i ostvari ključni cilj a to je trajno zbrinjavanje. Djeca u bilo kojem trenutku moraju biti zaštićena od zlostavljanja i zanemarivanja u okruženju u kojem se nalaze. (Smjernice br. 9, 10, 11,12, i 13).

UN Smjernice navode više oblika alternativne zaštite djeteta i to:

„(b 1) neformalna zaštita: bilo koji oblik privatnog uređenja zaštite koja se pruža u porodičnom okruženju, u okviru kojeg se o djetetu stalno i na neodređeno vrijeme brinu rođaci ili prijatelji

(neformalna rodbinska zaštita) ili druge osobe, na individualnoj osnovi, na inicijativu djeteta, njegovih roditelja ili neke druge osobe, bez da je takav dogovor odredilo tijelo upravne ili pravosudne vlasti ili drugo propisano ovlašteno tijelo;

(b 2). formalna zaštita: svaki oblik zaštite koji se pruža u porodičnom okruženju, koji je odredilo mjerodavno upravno tijelo ili sudski organ te svaki oblik zaštite koji se pruža u institucionalnom okruženju, uključujući i privatne ustanove, bez obzira na to je li on posljedica upravnih ili sudskih mjera.

Također, prema istom dokumentu, s obzirom na okruženje u kojem se pruža, alternativna zaštita može biti:

(c1) Srodnička: zaštita u porodičnom okruženju unutar proširene porodice djeteta ili kod bliskih porodičnih prijatelja koje dijete poznaje, bilo formalne ili neformalne prirode;

(c2) Hraniteljska: situacije u kojima za potrebe pružanja alternativne zaštite mjerodavne vlasti smještaju djecu u domaćinstvo porodice koja nije djetetova vlastita porodica, a koja je odabrana, kvalifikovana, odobrena i nadzirana za pružanje takve pomoći;

(c3) Ostali oblici smještaja u porodični oblik zaštite ili okruženje slično porodici;

(c4) Institucionalna: zaštita koja se pruža u bilo kojem grupnom okruženju koje nije porodično, kao što su sigurna mjesta za hitne situacije, tranzitni centri u vanrednim situacijama te sve druge ustanove za pružanje kratkotrajne i dugotrajne institucionalne zaštite, uključujući i grupne domove);

(c5) Oblici samostalnog stanovanja uz nadzor“ (smjernica br. 29).

11. Zakonodavstva Federacije Bosne i Hercegovine

Ključni zakon kojim se reguliše oblast hraniteljstva kao alternativnog oblika zaštite djeteta bez roditeljskog staranja je Zakon o hraniteljstvu (ZOH). ZOH hraniteljstvo određuje kao „oblik zaštite izvan vlastite porodice kojim se djetetu ili odraslom licu osigurava odgovarajući porodični smještaj i zaštita u hraniteljskoj porodici.“ (čl. 2 tač.d). Uz navedeno, ZOH normira i sljedeće principe hraniteljstva: princip porodičnog okruženja, princip održivosti socijalnih veza, princip uključenosti, princip najboljeg interesa (čl.4-7). Svaki od pobrojanih principa zasnovani su na ključnom principu KPD poštivanje najboljih interesa djeteta. Tako, princip porodičnog okruženja podrazumijeva da hranjenik ostvaruje bazičnu i specifičnu zaštitu i pomoć u hraniteljskoj porodici koja je za njega stimulatívno i pozitivno porodično okruženje. Smještajem hranjenika u hraniteljsku porodicu hranjenik se smatra ravnopravnim članom hraniteljske porodice. Također, princip održivosti socijalnih veza polazi od opredjeljenja da se hranjenik smješta u hraniteljsku porodicu u lokalnoj zajednici u kojoj žive njegovi srodnici radi održavanja porodičnih i drugih socijalnih veza i postignutog nivoa socijalne uključenosti osim ako to nije u interesu hranjenika ili na tom području nema hraniteljske porodice. Princip uključenosti koji u sebi sadrži načelo participacije iz KPD zahtjeva da hranjenik ima angažiranu ulogu ZOH u zadovoljavanju svojih potreba u planiranju i realizaciji aktivnosti za unapređenje sopstvenog položaja, a potrebne usluge u jedinici lokalne samouprave. Budući da je princip najboljeg interesa na neki način vodilja četiri prethodna principa ZOH decidno normira da se pri utvrđivanju potreba i okolnosti za smještaj hranjenika u hraniteljsku porodicu vodi računa o potrebama hranjenika, odnosno ciljevima njegovog individualnog plana. Prema ZOH dvije osnovne vrste hraniteljstva su: hraniteljstvo prema potrebama hranjenika (tradicionalno, specijalizirano, hitno i povremeno) i hraniteljstvo prema statusu (srodničko i nesrodničko). Hraniteljstvo prema potrebama hranjenika karakterizira to da svaki od četiri pobrojana oblika ima svoje specifičnosti vezane za pružanje određenih usluga hranjenika u odnosu na kategoriju djece koja mogu biti obuhvaćena ovim oblikom zaštite. S tim u vezi u ZOH su decidno navedeni vrste hranjenika i usluga za svaki od sljedećih oblika hraniteljstva:

Tradicionalnim hraniteljstvom se pružaju usluge zaštite djetetu i mlađem punoljetnom licu bez odgovarajućeg roditeljskog staranja čiji psihofizički razvoj i nivo funkcioniranja ne odstupaju značajnije od razvoja i odrastanja djeteta iste životne dobi, a za koje je utemeljeno da je primjena hraniteljstva u njegovom najboljem interesu, djetetu čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, odraslom licu za ispunjavanje svakodnevnih životnih potreba koje su povezane uz

njegovu životnu dob ili zdravstveno stanje i samohranom roditelju sa djetetom dobi do godinu dana starosti a koji nema sredstava za izdržavanje ili kojem je uslijed nerazriješenog stambenog pitanja ili narušenih porodičnih odnosa potreban privremeni smještaj u hraniteljsku porodicu. (čl.9). Dakle, tradicionalno hraniteljstvo obavlja hraniteljska porodica čiji predstavnik -hranitelj ispunjavanja sve uslove propisane Zakonom, tradicionalnim hraniteljstvom pruža se usluga smještaja djetetu i odrasloj osobi, hranitelj koji obavlja tradicionalno hraniteljstvo ima pravo na odgovarajuću naknadu. Specijalizirano hraniteljstvo prema (Kregar 2005), počelo se razvijati 70-ih godina 20. stoljeća sa ciljem da se pruži kvalitetna briga o djeci sa ozbiljnim emocionalnim, psihičkim, fizičkim poteškoćama kao i problemima u ponašanju. U početku bilo je određeno kao pružanje brige o djeci koja su počinila kaznena djela, kasnije su tim oblikom obuhvaćena i djeca koja su zlostavljena i djeca koja su trebala terapijsku pomoć. (Ajduković 2005:458-463.) Prema odredbama ZOH specijaliziranim hraniteljstvom se hranjeniku pružaju specijalizirane usluge zaštite zadovoljavanjem njegovih osnovnih i dodatnih životnih potreba, koje su povezane uz njegov psihofizički razvoj i nivo funkcioniranja koji odstupaju značajnije od odrastanja i razvoja lica iste životne dobi, ili uz veće probleme vezano za ponašanje, teško zdravstveno stanje, ili invaliditet, a hranjeniku potrebnu zaštitu pružiti će specijalizirani hranitelj koji ima potrebna znanja i vještine te članovi njegove porodice. Ovim oblikom hraniteljstva pružaju se usluge zaštite sljedećim kategorijama djece: djetetu sa invaliditetom, odgojno zanemarenom djetetu, djetetu u sukobu sa zakonom, djetetu žrtvi porodičnog i drugog nasilja, djetetu žrtvi trgovine ljudima, djetetu žrtvi zlopotrebe psihoaktivnih supstanci, djetetu kojem je zbog posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite i maloljetnoj trudnici, maloljetnom roditelju ako će se na taj način osnažiti njihovo roditeljstvo. Na osnovu navedenog možemo zaključiti da je specijalizirano hraniteljstvo posebna vrsta hraniteljstva i da zahtjeva posebno obučenog i osposobljenog hranitelja koji će hranjeniku pružiti specijalizirane usluge i osigurati mu, unutar svoje porodice, svu potrebnu pomoć i podršku vodeći se njegovim individualnim potrebama (Urbanac,1996:154).

Hitno hraniteljstvo primjenjuje se u iznenadnim situacijama, kada je dijete potrebno hitno zbrinuti i obezbijediti mu sigurnost i bezbjednost. U ovim situacijama najčešće se radi o zlostavljanju i zanemarivanju djeteta, teškoj i iznenadnoj bolesti ili napuštanju djeteta. Specifičnost ove vrste hraniteljstva ogleda se u tome što se sve dešava iznenada pri čemu je dijete visoko traumatizovano, uplašeno, u fazi šoka i povrijeđeno. Također, kod djeteta je prisutan strah zbog hitnih reakcija. Kod hitnog hraniteljstva, koraci za upoznavanje sa

hraniteljskom porodicom i pripremu se preskaču zbog nedostatka vremena. U praksi drugih zemalja ova vrsta smještaja je popularna, jer su česte situacije koje zahtijevaju hitne intervencije izmještanja i zaštite djeteta. (Vodič za hranitelje, 2014:21). U odredbama ZOH hitno hraniteljstvo podrazumijeva da se hranjeniku radi njegove sigurnosti, zaštite ili drugih životnih potreba mora hitno osigurati privremeni smještaj u hraniteljsku porodicu do prestanka rizične, odnosno nepovoljne situacije i stvaranja uvjeta za njegov povratak u vlastitu porodicu ili do osiguravanja drugih oblika zaštite. Ovaj oblik hraniteljstva može trajati najduže mjesec dana u neprekidnom trajanju, a može ga obavljati hranitelj koji obavlja tradicionalno i specijalizovano hraniteljstvo kao nesrodnički ili srodnički hranitelj.(čl.11.st.1,2,3,4.).

Povremenim hraniteljstvom se djetetu ili odraslom licu pruža usluga zaštite koja uključuje privremeni smještaj tokom pripreme za stalni smještaj u hraniteljsku porodicu za dijete ili odraslo lice koje je na dužem smještaju u ustanovi socijalne zaštite radi njegovog prilagođavanja na porodični način života, odnosno pripreme za samostalan život. Ovo je vrsta hraniteljstva za dijete sa razvojnim ili zdravstvenim teškoćama, za dijete čija porodica ima različite teškoće u funkcioniranju ili za odraslo lice sa invaliditetom koje živi u vlastitoj ili hraniteljskoj porodici, pa se upućuju na smještaj u drugu hraniteljsku porodicu na kraće vrijeme najčešće za vikend, tokom praznika. Radi očuvanja kapaciteta vlastite ili hraniteljske porodice.Povremeno hraniteljstvo može se organizovati i kao dodatna podrška djetetu u vidu zadovoljavanja njegovih potreba ili stvaranja prilika s ciljem proširenja socijalne mreže djeteta kao i obogaćivanja djetetovih iskustava. Osim u iznimnim situacijama, povremeno hraniteljstvo može trajati najduže do tri mjeseca u neprekidnom trajanju, a može ga obavljati hranitelj koji obavlja tradicionalno ili specijalizirano hraniteljstvo, kao nesrodnički ili srodnički hranitelj u skladu sa zakonom. (čl.12, st.1,2,3.).

Hraniteljstvo prema statusu u odredbama ZOH dijeli se na nesrodničko i srodničko hraniteljstvo. Isti zakon nesrodničko hraniteljstvo normira na način da ga obavlja hranitelj koji nije u krvnom ili tazbinskom srodstvu sa hranjenikom (čl.14), dok srodničko hraniteljstvo obavlja hranitelj koji je u krvnom, odnosno tazbinskom srodstvu sa hranjenikom kada je takav oblik zaštite u njegovom najboljem intresu. Pri tom u ZOH je decidno normirano koji su to srodnici, s tim da srodnički hranitelj može obavljati sve vrste hraniteljstva tvrđne zakonom sklad sa procjenom strčnog tima centra. (čl.15, st.1,2,3,4).

Uz navedeno, ZOH normira uvjete za obavljanje hraniteljstva, vrste i broj hranjenika, podobnost za obavljanje hraniteljstva, hraniteljsku naknadu i naknadu za izdržavanje

hranjenika, obaveze, odgovornosti i prava hranitelja i centara za socijalni rad, prava i obaveze hranjenika, osposobljavanje i edukacija itd.

ČETVRTI DIO

Zadaci centara za socijalni rad u oblasti hraniteljstva i izazovi za dijete u hraniteljskoj porodici

ČETVRTI DIO

Zadaci centara za socijalni rad u oblasti hraniteljstva i izazovi za dijete u hraniteljskoj porodici

12. Edukacija i izbor hraniteljske porodice

U FBiH potencijalni hranitelji se uključuju u edukaciju hranitelja. Glavni cilj edukacije jeste jačanje svijesti hranitelja da u svakom momentu mogu računati na pomoć profesionalaca. Edukacija se provodi u saradnji sa organizacijama SOS Dječja sela i Unicef po licenciranom međunarodnom PRIDE modelu. PRIDE je američki program baziran na razvoju kompetentnog hraniteljstva i usvojenja, nastao kao rezultat potrebe djece za smještajem i kvalitetnom brigom. PRIDE program propagira filozofije zasnovane na vrijednostima života u porodici, zalaže se za promociju zdravog razvoja djeteta i važnosti roditelja i porodice za odrastanje, razvoju kompetentnosti hranitelja, zdravom nošenju sa traumom, isticanju važnosti timskog rada, i razvijanju jasnih uloga svih onih koji su ključni u proces hraniteljstva. Kvalitetno osmišljavanje procesa selekcije i edukacije hranitelja, adekvatno uparivanje hranitelja i djeteta, kao i kreiranje individualnog plana hraniteljstva za svako pojedinačno dijete, od ključne je važnosti za optimalan rast i razvoj djeteta u hraniteljskoj porodici ali i za ishod hraniteljstva u cjelini. (Laklija, 2011:291-309).

CSR procjenjuje motive potencijalnog hranitelja kao i članova njegove porodice za obavljanje hraniteljstva, kao i njihov uticaj na prihvaćanje hranjenika u njihovu porodicu kroz intervju i druge metode vodeći računa o najboljem interesu hranjenika. CSR procjenjuje i životne uvjete porodice, naročito prostor i opremu namijenjenu hranjeniku.(čl.17).Uslovi koje svaki potencijalni hranitelj treba ispuniti za obavljanje hraniteljstva su: pravni uslovi (da ima državljanstvo BiH, da nije pod krivičnom istragom, da u porodici nema društveno nepoželjnog ponašanja, da ima poslovnu sposobnost), zdravstveni uslovi (da je mentalno i fizički sposoban), materijalni uslovi (da ima stalna novčana primanja u visini koja omogućavaju normalan život), stambeni uslovi (da ima obezbjeđene zadovoljavajuće stambene uslove i zadovoljavajuću opremljenost domaćinstva.). (Vodič za procjenu, Save the children, 2008). Nakon dobijanja pozitivne stručne procjene podnositelj prijave (potencijalni hranitelj) i njegov bračni partner u obavezi su proći edukaciju. CSR posjeduje sve podatke o broju hraniteljskih porodica koje su slobodne, zahtjeve za smještaj djece iz doma kao i podatke o novo prispjelim slučajevima. Socijalni radnik predlaže hraniteljsku porodicu, odnosno iz baze podataka bira hraniteljsku

porodicu koja će odgovarati potrebama hranjenika, uz prethodno provjeravanje usklađenosti individualnih potreba djeteta sa karakteristikama hranitelja.

13. Smještaj djeteta u hraniteljsku porodicu, podrška i nadzor, rad na stvaranju uslova za povratak djeteta u biološku porodicu

a) Priprema djeteta i odgovarajuće hraniteljske porodice

Prije samog smještaja djeteta u hraniteljsku porodicu ključna je priprema i djeteta i hranitelja. Priprema hranitelja se djelimično već odvija kroz proces obuke za hranitelje, dok se drugi dio pripreme obavlja kroz smještaj djeteta. Priprema djeteta se odvija kroz upoznavanje hranitelja u domu ili centru za socijalni rad ovisno gdje se nalazi dijete. Bitno je da se hraniteljskoj porodici unaprijed dostave detaljne pisane informacije o djetetu u cilju samog informisanja i upoznavanja sa navikama djeteta, njegovim interesima, zdravstvenim stanjem kao i podacima o roditeljima. (Vodič za procjenu sa standardnim instrumentima, 2008 : 15)

b) Smještaj djeteta u hraniteljsku porodicu

Organ starateljstva na čijoj teritoriji dijete ima prebivalište na osnovu važećeg zakona zaključuje sa hraniteljima ugovor o hraniteljstvu. Ugovorom o hraniteljstvu uređuje se: dan otpočinjanja smještaja, uvjeti i način zadovoljavanja osnovnih i specifičnih potreba podrške hranjeniku i hranitelju, vrsta hraniteljstva za koju je ugovor sklopljen, vrsta i obim usluga koje su hranitelj i hraniteljska porodica obavezni osigurati smještenom hranjeniku, moguće druge socijalne usluge podrške hranjeniku, prava i obaveze ugovornih strana, kontaktiranje hranjenika sa biološkim roditeljima i srodnicima, visina naknade za izdržavanje hranjenika i način plaćanja, hraniteljska naknada, uvjeti za otkaz ugovora, dužina otkaznog roka ugovora o hraniteljstvu i druga prava i obaveze (čl.30, st.5).

c) Podrška i nadzor

Kontinuirani nadzor organa starateljstva ima za svrhu ostvarivanje i praćenje zbrinjavanja djeteta u porodici kao i kontakata sa biološkim roditeljima, omogućavanje kontinuirane obuke i uključivanje u grupe podrške djeci ali i hraniteljima. Podrška i nadzor omogućavaju neprekidan uvid u izmjenjene uslove života hraniteljske porodice koji mogu da ugroze njenu kompetentnost. Dinamiku praćenja smještaja djeteta je potrebno odmah u početku odrediti,

zajedno sa porodicom, djetetom, i svim ostalim profesionalcima koji su uključeni u proces zbrinjavanja djeteta. (Vodič za procjenu sa standardnim instrumentima, 2008 : 16)

d) Povratak djeteta u biološku ili srodničku porodicu

Obaveza održavanja kontakata sa biološkim roditeljima važna je zbog mogućeg povratka djeteta u biološku porodicu, ako se steknu uvjeti, odnosno prestanu razlozi zbog kojih su izmješteni. Hraniteljstvo se okončava u slučajevima kada je dijete privremeno izdvojeno iz biološke porodice najčešće kada je roditelj spriječen da vrši roditeljsku dužnost. Odlazak iz hraniteljske porodice ima veliku važnost i emotivnu težinu u životu svakog djeteta, a opraštanje je često bolno. Za dijete je veoma važno da period i iskustvo iz hraniteljske porodice sačuva na najpozitivniji mogući način i da ima svijest o svojoj prošlosti (Vodič za procjenu sa standardnim instrumentima, 2008 : 16).

14. Boravak djeteta u hraniteljskoj porodici, problem adaptacije, i prevladavanje ranijih trauma

Prije samog dolaska djeteta u hraniteljsku porodicu, hranitelj treba dobiti više informacija o hranjeniku jer će mu to pomoći da izabere odgovarajuće disciplinske tehnike. Jedna od efikasnih tehnika discipline za djecu jeste i tehnika preusmjerenje nepoželjnog ponašanja u kojoj se pronalazi predmet fokusiranja koja ih odvlači od lošeg ponašanja. Djeca i adolescenti na hraniteljstvu mogu pokazivati nepoželjna ponašanja koja će uplašiti hranitelja. Međutim, hranitelji trebaju biti svjesni iz koje sredine je dijete došlo u hraniteljsku porodicu kako bi mogli razumjeti uzroke takvih ponašanja. Razlozi dolaska djeteta u hraniteljsku porodicu ogledaju se kroz zlostavljanje i zanemarivanje djeteta u biološkoj porodici, mentalne i zdravstvene probleme roditelja i probleme ovisnosti. Na tragu navedenog, kod djece na hraniteljstvu javljaju se sljedeća ponašanja: povučенost, nedostatak razumijevanja, agresivnost, bijes, poteškoće povezivanja sa drugima i emocionalna osjetljivost (Tadić, Begić, Kozo, Milinković, 2018: 6). Djeca koja odrastaju u hraniteljskim porodicama su bitan period svog života u biološkoj porodici provela u nepovoljnom okruženju. Njihove porodice su dugo vremena bile u sistemima socijalne zaštite, pri čemu pružene usluge nisu rezultirale uspjesima

što je u suštini vodilo izdvajanju djeteta iz biološke porodice. Oko 70% djece koja odrastaju u hraniteljskim porodicama bila su zlostavljana ili zanemarena, dok je preko 80% bilo izloženo različitim tipovima nasilja naročito porodičnog. Roditelji ove djece bili su u riziku da razviju mentalna oboljenja i sklonija su upotrebi psihoaktivnih supstanci, dok su pojedina djeca bila izložena kriminalu te korištena u svrhu prostitucije i pornografije. Iskustva koja su djeca prošla prije izdvajanja iz biološke porodice igraju važnu ulogu u određivanju emocionalnih reakcija i prilagodbe na hraniteljsku porodicu (CARE, C.O.F., 2015 : 1131-1140).

Smještaj u hraniteljske porodice predstavlja unaprijed planiranu tranziciju za djecu. Djeca u tom trenutku ne znaju zašto je to tako, i gdje su njihovi roditelji. Zbog toga se kod takve djece razvija strah, osjećaji krivice i kazne jer misle da su oni odgovorni za razdvajanja (Simms, Dubowitz, i Szilagy, 2000: 909-918). Boravak u hraniteljskoj porodici za djecu treba biti podržavajući. Bez obzira na date okolnosti, kod ove djece razvijaju se strahovi uslijed promjene škole, promjene okoline, razdvajanja od bioloških roditelja, pa čak i vršnjačkog nasilja. Ipak, koliko god je hraniteljski smještaj prepoznat kao adekvatan oblik zbrinjavanja za ovu djecu, može biti rizičan jer i u hraniteljskom domu djeca mogu biti izložena zlostavljanju i zanemarivanju. Zbog navedenog, potrebno je procijeniti vještine samog hranitelja i raditi na emocionalnim, bihevioralnim, i psihosocijalnim potrebama hranjenika (Szilagy i sar, 2015 :1142-1166). Na tragu navedenog, možemo zaključiti da s obzirom na sve teškoće s kojima se suočavaju djeca na hraniteljstvu, potreban im je hranitelj koji će biti kvalificiran, pažljiv, kvalitetan. Za djecu koja su pretrpjela zlostavljanje i zanemarivanje boravak u hraniteljskim porodicama može biti važna prekretnica ka intervenciji i oporavku. Djeca koja ulaze u hraniteljstvo pretežno imaju loše zdravstveno stanje, razlog tome su sljedeći faktori: siromaštvo, neodgovarajuća roditeljska briga, razne infekcije, mentalne bolesti roditelja, trauma, itd (Simms i sar,2000:909-918). S tim u vezi, 30 do 80% djece koja ulaze u hraniteljske porodice ima najmanje jedan zdravstveni problem, najčešće hronično oboljenje poput alergije, astme, poremećaja probave.itd. 60% djece mlađe od pet godina ima neki oblik razvojnih poteškoća i zahtjeva tretman dok 80% djece pokazuje mentalne poteškoće (CARE, C.O.F.,2015, 1131-1140). Kada je riječ o tome koja su traumatska iskustva pretrpjela djeca koja se nalaze u hraniteljskim porodicama, treba imati u vidu da su ona do momenta izdvajanja iz biološke porodice najčešće doživjela veći broj i više vrsta traumatskih događaja, odnosno da odluka o izmještanju djeteta iz biološke porodice nije donijeta na osnovu jedne nepovoljne okolnosti. Većina djece koja se nalaze na hraniteljskom smještaju su se suočila sa psihološkim traumama koje su nastale kao rezultat doživljenog ekstremnog stresa. Stručnjaci upotrebljavaju

pojam kompleksna trauma koja predstavlja izloženost djece mnogostrukim traumatskim događajima. Iskustvo kompleksne traume ogleda se kroz izloženost psihološkom zlostavljanju i zanemarivanju, nasilju u porodici, fizičkom i seksualnom zlostavljanju. Efekti traumatskih iskustava mogu narušiti djetetove odnose sa hraniteljima što će imati za posljedicu dodatne teškoće sa kojima se mogu suočiti hranitelji i djeca (Tuče, Anić i Bašić, 2021: 149-150). Tretman prevazilaženja trauma treba uključivati adekvatne terapijske pristupe uz odgovarajuću edukaciju samih hranitelja ali i profesionalaca (CARE COF, 2015). Primarni cilj tretmana treba biti unaprijeđenje socijalne i emocionalne dobrobiti svakog djeteta. Terapijski pristupi obuhvataju psihoedukaciju i normalizaciju bihevioralnih odgovora na traume kao i razvoj vještina suočavanja, preradu traumatskih iskustava i samoosnaživanje svakog djeteta. (Kinniburgh, Blaustein, Spinazzola, 2005 : 424-430). Kognitivno-bihevioralna terapija, multisistemska terapija i terapija usmjerena na interakciju roditelj-dijete su samo neke od primjera preporučenih tretmana traume. (Child Welfare Information Gateway, 2014).

Tablarni prikaz 5: Simptomi trauma kod djece u odnosu na dob

Mala djeca (0-5 godina)	Školska djeca (6-12 godina)	Adolescenti (13-18 godina)
iritabilnost	teškoće usmjeravanja pažnje	konstantno pričanje o traumi
mogućnost da se zapanjujuće lako ili teško smire	povlačenje, često plakanje ili tuga	odbijanje poštivanja pravila ili autoriteta
česti izljevi bijesa	često verbaliziranje zastrašujućih misli	konstantan umor noćne more
ljepljivo ponašanje, nesklonost ka istraživanju svijeta	teškoće u prelaženju sa jedne aktivnosti na drugu	upuštanje u rizična ponašanja upuštanje u fizičke sukobe
izrazito visok ili nizak nivo aktivnosti u odnosu na vršnjake	često ulaženje u fizičke sukobe sa vršnjacima	ne žele provoditi vrijeme sa prijateljima
stalno ponavljanje traumatskih događaja na upadljiv način kroz razgovor ili igru	promjene u školskom funkcionisanju potrebe da budu sami	upotreba droga, alkohola bježanje od kuće
Razvojna kašnjenja (u fizičkom, jezičkom i drugim aspektima razvoja).	upadanje u probleme kod kuće ili u školi, česte glavobolje ponašanja karakteristična za mlađu djecu (sisanje palca, mokrenje u krevet).	sukobi sa zakonom

Izvor: (Child Welfare Information Gateway, 2014)

U tabeli broj 5 prikazani su simptomi i ponašanja djece sa iskustvom traume koja se može ispoljiti u različitim životnim fazama. Dobni uzrasti predstavljaju samo smjernice, dakle može se desiti da određena djeca određene traume (prolongirane traume) dožive neovisno o kalendarskom uzrastu. Ne mora značiti da će svako dijete doživjeti svaki od ovih simptoma ali je važno pratiti i ukoliko se pojave u ozbiljnijem obliku potražiti pomoć profesionalaca. Bitno je naglasiti da su neka djeca genetski osjetljivija na iskustvo zlostavljanja ili zanemarivanja od

svojih vršnjaka dok su neka otpornija. Geni različito mogu djelovati na stepen razvoja određenih trauma. Neka djeca se mogu oporaviti boraveći u hraniteljskim porodicama dok su druga osjetljivija što može rezultirati manjim uspjehom intervencija.

15. Napuštanje, odlazak iz hraniteljske porodice

Mlade osobe kada napuste period hraniteljskog smještaja najčešće sa 18.godina, više nemaju pravo na hraniteljske usluge te moraju se suočiti sa nizom izazova samostalnog života. Ove mlade osobe moraju se pripremiti za samostalni život ranije nego njihovi vršnjaci i često bez bliskih porodičnih veza. (Bass, Shields i Behrman, 2004: 5-29) Tranzicija izlaska iz sistema javne brige u samostalni život je teška jer mladi ostaju bez finansijske, socijalne i medicinske podrške. S tim u vezi, jasno je da će iskustva iz djetinjstva i period boravka u hraniteljstvu uticati na njihovu prilagodbu. Jedan dio mladih koji izlaze iz sistema javne brige vrlo vjerovatno će pokazivati zadovoljavajuću otpornost i dobro će funkcionisati dok drugi sa lošijim ishodima najvjerovatnije će se suočiti sa nestabilnim životnim uslovima, pokazivati će teškoće u ličnim odnosima, imati slabo razvijenu mrežu podrške i nepovoljne socioekonomske prilike. Također, suočavanje sa ranim trudnoćama i roditeljstvom jedan je od izazova sa kojim se susreću mladi sa iskustvom boravka u hraniteljstvu. U populaciji koja je u djetinjstvu boravila u hraniteljskim porodicama zabilježeni su značajni problemi poput mentalnih i hroničnih oboljenja, visoke stopa kriminaliteta, nezaposlenosti, siromaštva kao i beskućništva. Važno je istaći da tranziciju iz hraniteljstva u samostalni život treba posmatrati kao proces a ne događaj. Kako bi se podržala tranzicija mladih u samostalnost potrebno je mladima pružiti pomoć kroz treninge životnih vještina i vještina zapošljivosti i podršku kroz finansijsku i stambenu pomoć. Također, bitan dio usluga za mlade koji napuštaju sistem alternativne brige treba biti usmjeren ka zadovoljavanju njihovih potreba koje uključuju mentalno zdravlje kroz intenzivnije psihološke intervencije koje su usmjerene na pitanja identiteta i samopoštovanja, uspostavljanju socijalnih odnosa, razvoja interpersonalnih vještina, vještina rješavanja problema, upravljanja emocionalnim problemima i kontrole upotrebe droga i alkohola (Rushton i Minnis, 2008 : 487-501). Prelazak u odraslo doba može se definisati kroz tri specifična kriterija: preuzimanje odgovornosti za sebe, donošenje samostalnih odluka i ostvarivanje finansijske samostalnosti (Morton, 2017:156-161). U istraživanju kojeg su (Nho i sar. 2017) proveli zasnivalo se na studiji slučaja mladih koji su uspješno prešli iz hraniteljstva u odraslo doba. Uočili su da su kod mladih koji napuštaju hraniteljski smještaj bitne dvije teme:

socijalna podrška i individualni faktori. Socijalna podrška važna je u vidu pružanja pomoći, davanja savjeta, ili mogućnosti da podjele svoja iskustva sa ljudima koji su prošli kroz slične životne okolnosti, dok kod individualnih faktora izdvajaju se dobro uočavanje kojim putem treba ići u životu, želja da se bude jednak sa ostalim vršnjacima i riješenost da se preživi u teškim okolnostima. Kako bi se u konačnici osiguralo zadovoljavanje potreba mladih koji napuštaju sistem javne brige potrebno je razvijati programe podrške za olakšavanje procesa napuštanja hraniteljstva.

PETI DIO

Rezultati istraživanja

PETI DIO

Rezultati istraživanja

Istraživanjem za potrebe magistarskog rada pod nazivom: „Hraniteljstvo kao oblik zaštite djeteta bez (odgovarajućeg) roditeljskog staranja na području Kantona Sarajevo” su obuhvaćene službe socijalne zaštite u okviru JU Kantonalni centar za socijalni rad i to: Služba socijalne zaštite Centar, Služba socijalne zaštite Novo Sarajevo, Služba socijalne zaštite Ilidža, Služba socijalne zaštite Novi grad, Služba socijalne zaštite Ilijaš, Služba socijalne zaštite Trnovo, Služba socijalne zaštite Hadžići i Služba socijalne zaštite Vogošća. U istraživanju je korištena metoda ispitivanja odnosno anketni upitnici, jedan za profesionalce zaposlene u službama socijalne zaštite i jedan za hranitelje. Anketni upitnik za profesionalce zaposlene u službama socijalne zaštite sastavljen je od 12 pitanja formulisanih u skladu sa naslovom magistarskog rada, istraživanjem je obuhvaćen 41 ispitanik/profesionalac zaposlen u službama socijalne zaštite. Anketni upitnik za hranitelje sastavljen je od 13 pitanja, a istraživanjem je obuhvaćeno 19 ispitanika/hranitelja sa područja Kantona Sarajevo. Anketni upitnici bili su anonimni. Istraživanje je provedeno u periodu od 18.03.2024. godine do 01.04.2024. godine

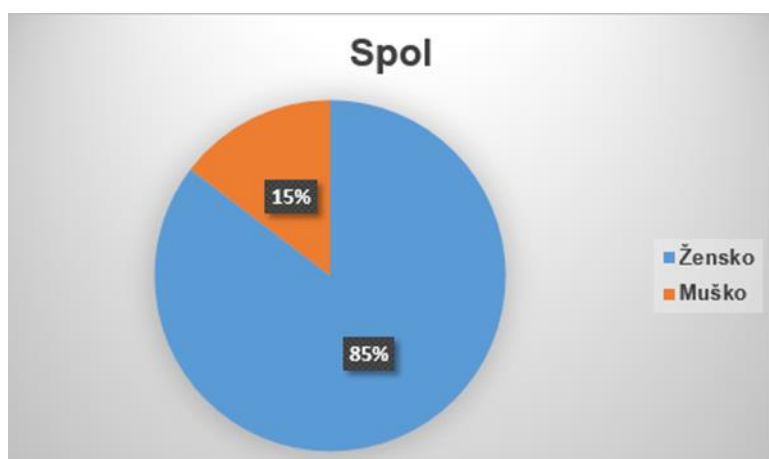
ODGOVORI PROFESIONALACA ZAPOSLENIH U USTANOVAMA SOCIJALNE ZAŠTITE

Tabelarni prikaz 6: Spolna struktura ispitanika

Spol ispitanika	Odgovor
Žensko	35
Muško	6

Grafikon broj 1: Spolna struktura ispitanika

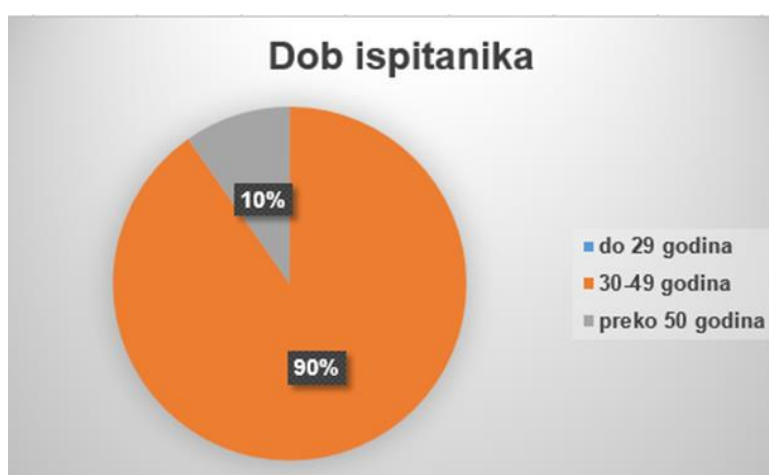

Prema podacima možemo uočiti da su zaposlenice službi socijalne zaštite uglavnom pripadnice ženskog spola čak 35 žena (85%). Prema mnogim autorima tradicionalno za pripadnice ženskog spola veže se ženska uloga pružanja brige i njege odnosno skrbi pa samim tim postoji veza između ženske uloge i profesionalnog izbora pomažućeg zanimanja.

Tabelarni prikaz 7: Dob ispitanika

Dob ispitanika	Odgovor
do 29 godina	0
30-49 godina	37
preko 50 godina	4

Grafikon broj 2: Dob ispitanika

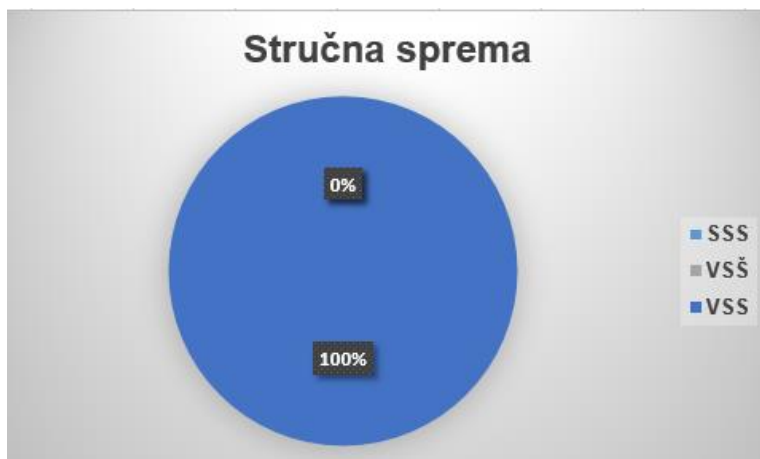

Prema dobivenim podacima možemo zaključiti da u službama socijalne zaštite dominiraju zaposlenici srednje životne dobi odnosno 37 ispitanika (90%) ima od 30-49 godina što upućuje na zaključak da u službama socijalne zaštite rade profesionalci sa dužim radnim iskustvom.

Tabelarni prikaz 8: Stručna sprema ispitanika

Stručna sprema	Odgovor
SSS	0
VŠŠ	0
VSS	41

Grafikon broj 3: Stručna sprema ispitanika

Na osnovu prezentiranih rezultata možemo uočiti da svi ispitanici koji su učestvovali u istraživanju su visoko obrazovani odnosno da posjeduju visoku stručnu spremu, završen prvi ili drugi ciklus visokog obrazovanja. Poznato je da u Službama socijalne zaštite mogu raditi zaposlenici sa završenom VSS (diplomirani socijalni radnik) sa završenim VII stepenom stručne spreme ili socijalni radnik koji posjeduje visoko obrazovanje koje se vrednuje sa najmanje 180 ECTS bodova Bolonjskog sistema studiranja.

Tabelarni prikaz 9: Radni staž zaposlenika službe socijalne zaštite

Radni staž u Centru za socijalni rad	Odgovor
Bez radnog staža	5
Manje od godinu	5
2-6 godina	7
7-14 godina	8
15-35 godina	16

Grafikon broj 4: Radni staž zaposlenika službe socijalne zaštite

Prema dobivenim podacima u istraživanju možemo vidjeti da je jednak omjer ispitanika koji nemaju radni staž u struci i onih koji imaju manje od godinu dana radnog staža tj. 12%. Možemo pretpostaviti da se radi o ispitanicima koji čekaju svoje prvo zaposlenje u struci ili o ispitanicima koji su započeli svoj pripravnički staž, zatim 7 ispitanika (17%) ima do 6 godina radnog staža a 8 ispitanika (20%) do 14 godina ranog staža, zatim slijedi 16 ispitanika (39%) koji imaju od 15 do 35 godina radnog staža u struci, što upućuje na zaključak da u službama socijalne zaštite radi veliki broj veoma iskusnih profesionalaca koji rade na poslovima socijalnog rada.

Tabelarni prikaz 10: Primarna uloga službe za hraniteljstvo u JU "Kantonalni centar za socijalni rad"

Primarna uloga službe za hraniteljstvo u JU "Kantonalni centar za socijalni rad"	Odgovor
Smještaj djeteta u hraniteljsku porodicu	18
Koordinacija između centara za socijalni rad i hranitelja	14
Podrška hraniteljima	4
Edukatorska uloga	1
Sve navedeno	4

Grafikon broj 5: Primarna uloga službe za hraniteljstvo u JU "Kantonalni centar za socijalni rad"

Služba za hraniteljstvo je posebna organizaciona jedinica koja djeluje u okviru JU "Kantonalni centar za socijalni rad". Osnovana je 2020. godine u januaru sa vodećim ciljem da se stvore kvalitetni preduslovi kako bi što veći broj hranjenika mogao odrastati u porodičnom okruženju umjesto u institucionalnom. Na osnovu predstavljenih rezultata možemo uočiti da je 18 ispitanika (44%) odgovorilo da je primarna nadležnost službe za hraniteljstvo u JU "Kantonalni centar za socijalni rad" smještaj djeteta u hraniteljsku porodicu. Od ukupnog broja ispitanika njih 14 (34%) je odgovorilo da je to koordinacija između centara za socijalni rad i hranitelja. Nakon toga slijedi jednak omjer ispitanika (10%) koji su odgovorili da je to podrška hraniteljima i sve navedeno dok je jedan ispitanik (2%) odgovorio da je to edukatorska uloga. Može se zaključiti da je primarna uloga službe za hraniteljstvo smještaj djeteta u hraniteljsku

porodicu odnosno služba za hraniteljstvo u suradnji sa službama socijalne zaštite nastoji stvoriti konkretne preduvjete za prevenciju smještaja djece i odraslih u ustanove socijalne zaštite, ili da se onima koji već žive u ustanovama socijalne zaštite pruži prilika da odrastaju u porodičnom okruženju. Kada se dijete smjesti u hraniteljsku porodicu služba za hraniteljstvo saraduje sa centrima za socijalni rad i ostvaruje komunikaciju sa hraniteljima, te pruža podršku hranjenicima. Također, jedna od uloga službe za hraniteljstvo jeste i edukatorska uloga. Zaposlenici službe za hraniteljstvo su ujedno i treneri koji zajedno sa predstavnicima centara za socijalni rad edukuju hranitelje kroz PRIDE program edukacije.

Tabelarni prikaz 11: Sveobuhvatnost Zakona o hraniteljstvu u Kantonu Sarajevo

Da li je Zakon o hraniteljstvu sveobuhvatan i da li postoji potreba za njegovom izmjenom/dopunama?	Odgovor
Da	30
Ne	6
Ne znam	5

Grafikon broj 6: Sveobuhvatnost Zakona o hraniteljstvu u Kantonu Sarajevo

Na osnovu navedenih rezultata možemo zaključiti da zaposlenici službi socijalne zaštite smatraju da je Zakon o hraniteljstvu sveobuhvatan i da nema potrebe za njegovom dopunom/izmjenom. Uzimajući u obzir činjenicu da su Zakonom o hraniteljstvu jasno definisana prava i obaveze kako zaposlenika socijalne zaštite tako i hranitelja, te da se Zakonom unaprijedila oblast hraniteljstva i izjednačili uvjeti smještaja kao i naknada na cijeloj

teritoriji Federacije BiH. Na osnovu toga možemo reći da je učinjen ogroman pomak kada je u pitanju hraniteljstvo kao alternativni oblik zaštite djeteta bez odgovarajućeg roditeljskog staranja. Ipak, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike u aprilu 2024.godine je najavilo izmjene i dopune Zakona o hraniteljstvu jer su one od suštinskog značaja.

Tabelarni prikaz 12: Najzastupljenija vrsta hraniteljstva

Koja je Vrsta hraniteljstva u Vašoj službi najzastupljenija	Odgovor
Hraniteljstvo prema potrebama hranjenika	21
Hraniteljstvo prema statusu	19
Sve navedeno	1

Grafikon broj 7: Najzastupljenija vrsta hraniteljstva u službama socijalne zaštite

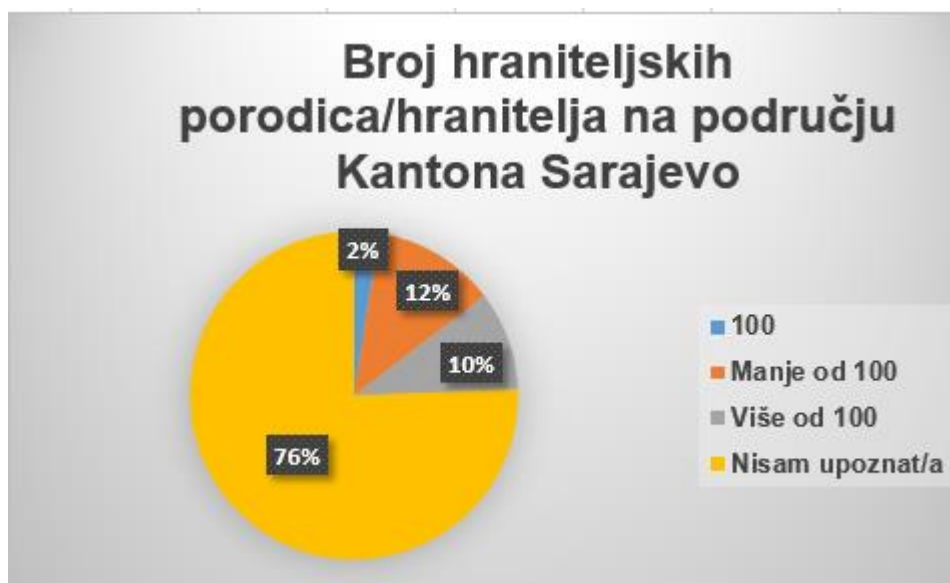

Na pitanje koja vrsta hraniteljstva je u vašoj službi najzastupljenija 21 ispitanik (51%) je odgovorio da je zastupljenija vrsta prema potrebama hranjenika, a ono može biti: tradicionalno hraniteljstvo, specijalizirano hraniteljstvo, hitno hraniteljstvo i povremeno hraniteljstvo. Od navedenih vrsta najviše je zastupljeno tradicionalno srodničko hraniteljstvo, dok je najmanje zastupljeno hitno i povremeno hraniteljstvo. Hitno hraniteljstvo je potrebno uz stručnu obuku i podršku jačati jer može odgovoriti na dodatno izazovne potrebe djeteta dok povremeno hraniteljstvo je potrebno razvijati jer omogućava smještaj na kraće vrijeme, naprimjer za praznike ili vikende za djecu koja duži period borave u institucijama.

Tabelarni prikaz 13: Broj hraniteljskih porodica/hranitelja je evidentiran na području KS

Koliki broj hraniteljskih porodica/hranitelja je evidentiran na području KS?	Odgovor
100	1
Manje od 100	5
Više od 100	4
Nisam upoznat/a	31

Grafikon broj 8: Broj hraniteljskih porodica/hranitelja na području KS

Prema navedenim rezultatima možemo uočiti da 31 ispitanik (76%) nije upoznat o broju hraniteljskih porodica/hranitelja na području Kantona Sarajevo što jasno upućuje na zaključak da socijalni radnici nemaju jedinstvenu bazu podataka o hraniteljskim porodicama/hraniteljima. Na osnovu navedenog možemo zaključiti da je potrebno kreirati sinhronizovanu bazu podataka koja će biti dostupna svim profesionalcima socijalne zaštite.

Tabelarni prikaz 14: Poštovanje najboljih interesa prilikom smještaja u hraniteljsku porodicu

Da li se kod zbrinjavanja djeteta u hraniteljsku porodicu u svakom pojedinačnom slučaju poštuje princip najbolji interes djeteta?	Odgovor
Da	40
Ne	1

Grafikon broj 9: Poštovanje najboljih interesa prilikom smještaja u hraniteljsku porodicu

Prema dobivenim podacima 40 ispitanika (98%) je navelo da se kod zbrinjavanja djeteta u hraniteljsku porodicu u svakom pojedinačnom slučaju poštuje najbolji interes djeteta dok 1 ispitanik (2%) je naveo da se to ne poštuje. Kao što je i navedeno u ovom radu najbolji interes djeteta predstavlja jednu od najvećih pravnodemokratskih vrijednosti sadržanu u KPD kroz određenje da „u svim akcijama koje u vezi s djecom poduzimaju javne ili privatne ustanove socijalne skrbi, sudovi, državna uprava ili zakonodavna tijela, mora se prvenstveno voditi računa o interesima djeteta.“ Svi sistemi koji razmatraju zaštitu dječjih prava a naročito sistem socijalne zaštite, dužni su razvijati modele alternativne zaštite koji će biti usmjereni na dijete, poštujući pravo djeteta da učestvuje u procesima donošenja odluka koje ga se tiču i uvažavajući pritom najbolji interes djeteta a najbolji interes djeteta podrazumijeva i odrastanje u porodici.

Tabelarni prikaz 15: Aktivnosti poduzima Centar za socijalni rad na promociji hraniteljstva

Aktivnosti koje poduzima Centar za socijalni rad na promociji hraniteljstva su:	Odgovor
Služba za hraniteljstvo vrši promociju hraniteljstva	18
Promocije putem medija i društvenih mreža, organiziranje javnih tribina, uličnih promocija, okruglih stolova.	16
Centri za socijalni rad ne vrše promociju hraniteljstva.	7

Grafikon broj 10: Aktivnosti koje poduzima Centar za socijalni rad na promociji hraniteljstva

Prema dobivenim podacima možemo uočiti da je 18 ispitanika (44%) odgovorilo da služba za hraniteljstvo vrši promociju hraniteljstva, što znači da služba za hraniteljstvo pored smještaja djeteta u hraniteljsku porodicu i koordinacije između centara za socijalni rad i hranitelja ima ulogu i promocije hraniteljstva. Promocija hraniteljstva u Kantonu Sarajevo počela je 2015. godine kada je nevladina organizacija Hope and homes for children uz podršku Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice Kantona Sarajevo napravila dokumentarni film o hraniteljstvu pod nazivom „Vaša odluka može promijeniti nečiji život“, zatim 2017. godine kampanjom „Svako dijete treba porodicu u organizaciji UNICEF-a BiH. Osnivanjem službe za hraniteljstvo od 2020. godine jedna od zadataka službe jeste i promocija hraniteljstva koja se ogleda kroz promociju putem medija i društvenih mreža a najčešće kroz iskustva hranitelja, organiziranje okruglih stolova sa ciljem razvijanja svijesti o značaju hraniteljstva i povećanju broja potencijalnih hranitelja. Osim prethodno sprovedene promocije potrebno je napraviti marketinšku kampanju promocije hraniteljstva i promociju hraniteljstva putem medija (TV

reklame, internet kampanje, itd), javnih tribina u mjesnim zajednicama čime bi se hraniteljstvo približilo građanima.

Tabelarni prikaz 16: Najzastupljenija dob djece na hraniteljskom smještaju

Najzastupljenija dob djece na hraniteljskom smještaju je:	Odgovor
0-3 godine	5
4- 6 godina	11
7- 14 godina	22

Grafikon broj 11: Najzastupljenija dob djece na hraniteljskom smještaju

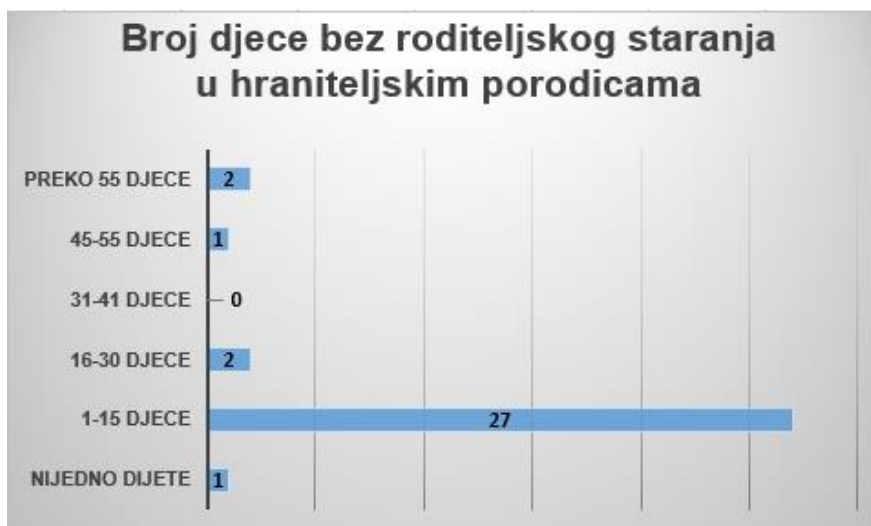

Prema prezentiranim rezultatima možemo vidjeti da je 22 ispitanika (58%) odgovorilo da je najveći broj djece u hraniteljskim porodicama na smještaju uzrasta od 7-14 godina dok je 11 ispitanika (29%) odgovorilo da je to uzrast od 4-6 godina dok je 5 ispitanika (13%) odgovorilo da je to uzrast od 0-3 godine. Djeca uzrasta do tri godine prema Zakonu su djeca koja se identifikuju kao djeca koja se smještaju u hraniteljske porodice, međutim u ustanovama i dalje su puni kapaciteti u odjelima za bebe što bi se trebalo promijeniti. Institucionalni oblik zbrinjavanja nije povoljna opcija za ispunjavanje njihovih potreba za stalnom brigom i može ugroziti njihov razvoj već u prvim mjesecima i godinama života. Jedan od razloga zašto se ova djeca ne smještaju u hraniteljske porodice može biti i nedostatak zadovoljavajućeg broja hraniteljskih porodica ali i nedostatak podrške i monitoringa hraniteljskoj porodici nakon prijema djeteta u svoju porodicu.

Tabelarni prikaz 17: Broj djece bez roditeljskog staranja je zbrinut u hraniteljske porodice zaključno sa 2023 u Vašoj općini?

Koliki broj djece bez roditeljskog staranja je zbrinut u hraniteljske porodice zaključno sa 2023 u Vašoj općini?	Odgovor
Nijedno dijete	1
1-15 djece	27
16-30 djece	2
31-41 djece	0
45-55 djece	1
Preko 55 djece	2

Grafikon broj 12: Broj djece bez roditeljskog staranja je zbrinut u hraniteljske porodice zaključno sa 2023.

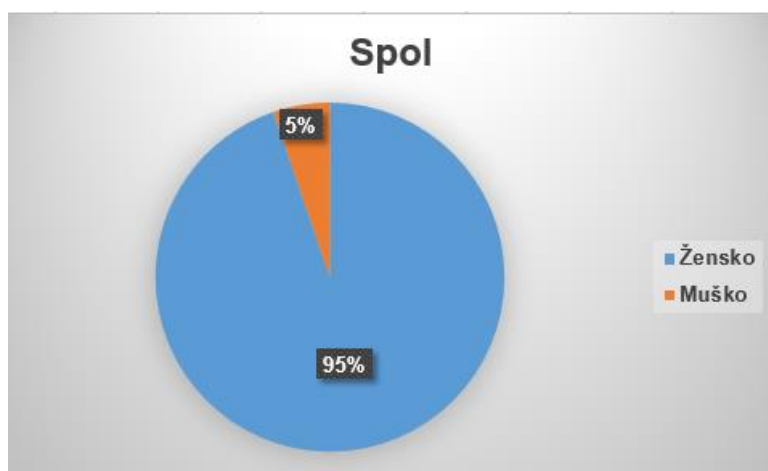
Prema navedenim podacima možemo uočiti da je 27 ispitanika (82%) odgovorilo da je raspon broja djece koja su smještena u hraniteljske porodice od jedan do petnaest. U hraniteljske porodice može biti smješteno najviše troje djece do njihove 18 godine, s tim da ukupan broj djece u porodici računajući i djecu od hranitelja, ne može biti veći od petero. Prema podacima službe za hraniteljstvo trenutno Kanton Sarajevo raspolaže sa 122 djece bez roditeljskog staranja koji su smješteni u hraniteljske porodice. Veliki broj djece koja se nalaze u institucionalnom smještaju su djeca koja trebaju smještaj u hraniteljsku porodicu, ali važno je istaći da broj djece bez roditeljskog staranja neprestano se mijenja jer neka djeca napuštaju hraniteljski smještaj iz brojnih razloga kao što su usvojenje, povratak u biološku porodicu, punoljetstvo, prekid školovanja pa samim tim i hraniteljstva dok druga bivaju smještena u hraniteljske porodice.

ODGOVORI HRANITELJA U KANTONU SARAJEVO

Tabelarni prikaz 18: Spol ispitanika

Spol	Odgovor
Žensko	18
Muško	1

Grafikon broj 13: Spol ispitanika

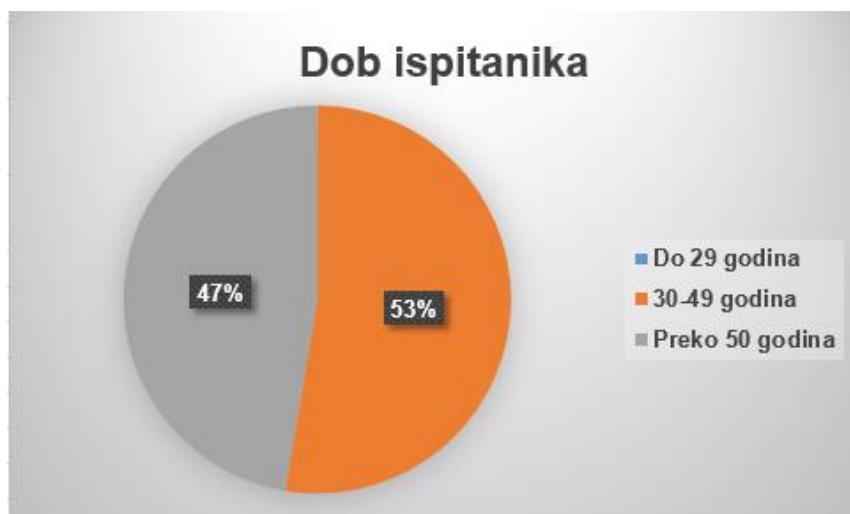

Prema navedenim podacima možemo vidjeti da su pretežno pripadnice ženskog spola hraniteljice 18 ispitanica (98%) dok 1 ispitanik je hranitelj (5%). Sama uloga žene u zapadnim društvima ogledala se kroz sliku majke kao žene koja nesebično daje svoju ljubav i energiju djeci. S tim u vezi možemo reći da se hraniteljstvom pretežno bave žene koje igraju i ključnu ulogu u podizanju i vaspitanju djece jer je majka u osnovi gledano djetetov primarni odgajatelj uz koju se vežu asocijacije na ljubav, toplinu, skrb i zaštitu.

Tabelarni prikaz 19: Dob ispitanika

Dob ispitanika	Odgovor
Do 29 godina	0
30-49 godina	10
Preko 50 godina	9

Grafikon broj 14: Dob ispitanika

Prema dobivenim podacima možemo zaključiti da su hranitelji pretežno osobe od 30- 49 godina (53%) zatim osobe preko 50 godina (47%) dok se osobe do 29 godina ne bave hraniteljstvom. Iako u Zakonu o hraniteljstvu stoji da hranitelji moraju biti punoljetni građani od 25 godina pa nadalje, mladi se ne odlučuju na taj korak, razloga može biti mnogo a jedan od njih i ispunjavanje svih uvjeta propisanih zakonom za obavljanje hraniteljstva. Dakle, hraniteljstvom se bave osobe srednje životne dobi, to su najčešće bračni parovi koji imaju biološku djecu ali imaju želju pomoći i drugoj djeci mada i ne mora biti tako hranitelji donošenjem Zakona o hraniteljstvu mogu biti i samci.

Tabelarni prikaz 20: Stručna sprema

Stručna sprema	Odgovor
VSS	10
SSS	9

Grafikon broj 15: Stručna sprema

Prema dobivenim podacima možemo uočiti da je 10 ispitanika (53%) odgovorilo da ima visoku stručnu spremu dok 9 ispitanika (47%) ima srednju stručnu spremu. Hranitelji moraju imati završeno najmanje srednjoškolsko obrazovanje međutim hranitelj može biti i lice koje ima niži stepen obrazovanja od propisanog ako je to u najboljem interesu hranjenika, a o tome odlučuje stručni tim Centra za socijalni rad.

Tabelarni prikaz 21: Dužina bavljenja hraniteljstvom kao alternativnim oblik zaštite djece bez roditeljskog staranja

Hraniteljstvom kao alternativnim oblikom zaštite djece bez roditeljskog staranja se bavite:	Odgovor
Manje od godinu	0
1-6 godina	12
Više od 6 godina	2

Grafikon broj 16: Dužina bavljenja hraniteljstvom kao alternativnim oblikom zaštite djece bez roditeljskog staranja

Prema prezentiranim rezultatima možemo uočiti da je 12 ispitanika (86%) odgovorilo da se bavi hraniteljstvom u rasponu od jedne do šest godina što upućuje na zaključak da bi ispitanici mogli biti hranitelji koji su se prijavili za obavljanje hraniteljstva nakon donošenja Zakona o hraniteljstvu i 2018.godine kada je počela provedba edukacije za hranitelje prošli edukaciju i postali hranitelji.

Tabelarni prikaz 22: Ključni motivi za bavljenje hraniteljstvom

Ključni motiv za bavljenje hraniteljstvom je:	Odgovor
Želja za pružanjem pomoći djetetu	9
Ljubav prema djeci	9
Pružanje zdravog porodičnog okruženja djeci koja to ne mogu imati u svojim biološkim porodicama	1

Grafikon broj 17: Ključni motivi hranitelja za bavljenje hraniteljstvom

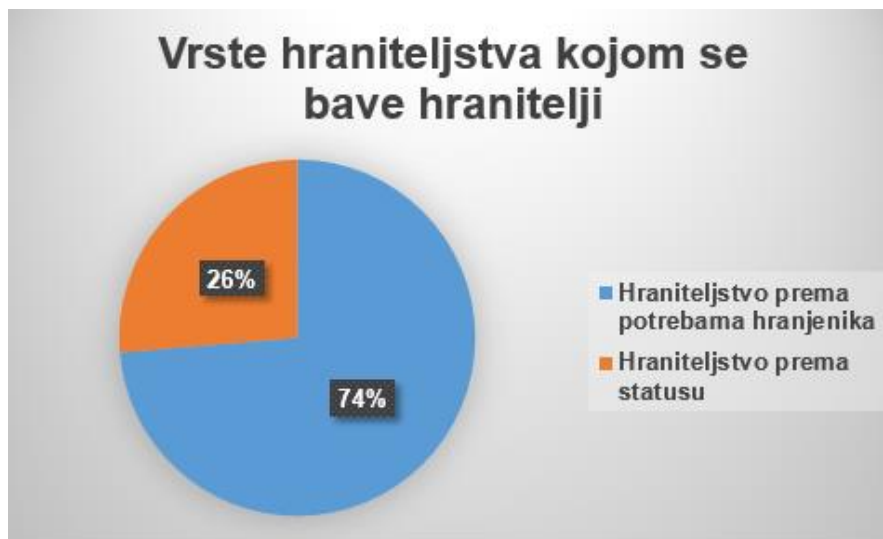
Prema prezentiranim podacima možemo uočiti da su glavni motivi koje hranitelji navode kao ključni ljubav prema djeci i želja za pružanjem pomoći djetetu, dok jedan ispitanik (5%) smatra da je to pružanje zdravog porodičnog okruženja djeci koja to ne mogu imati u svojim biološkim porodicama. Brojni su motivi koji stoje u osnovi odluke da neka osoba postane hranitelj, međutim u medijima se često propagiraju priče o djeci bez roditeljskog staranja koja žive u hraniteljskim porodicama, pri čemu se ističu loše namjere i postupci hranitelja, a posebno ističe finansijski motiv bavljenja hraniteljstvom. Razlog bavljenja hraniteljstvom uključuje mogućnost da se ostvari novčana naknada ali ne i plata jer hranitelji nisu u radnom već u ugovornom odnosu, osim toga hraniteljska porodica bavljenjem hraniteljstvom podiže lični ugled u društvu i zadovoljava altruističke potrebe.

Tabelarni prikaz 23: Vrsta hraniteljstva kojom se bave hranitelji

Vrsta hraniteljstva kojom se bavite je	Odgovor
Hraniteljstvo prema potrebama hranjenika	14
Hraniteljstvo prema statusu	5

Grafikon broj 18: Vrsta hraniteljstva kojom se bave hranitelji

Prema prezentiranim rezultatima možemo uočiti da je 14 ispitanika (74%) odgovorilo da se bave vrstom hraniteljstva prema potrebama hranjenika. Tradicionalno srodničko hraniteljstvo je u velikoj mjeri zastupljeno, važno je jačati hitno hraniteljstvo jer hranjenici se u hraniteljske porodice zbrinjavaju različitom dinamikom pa tako neka djeca bivaju smještena u hraniteljsku porodicu po hitnom postupku odmah prilikom izuzimanja iz biološke porodice u kojoj su bila najčešće zanemarivana i zlostavljana.

Tabelarni prikaz 24: Nivo pružanja podrške od strane Centara za socijalni rad hraniteljima

Da li ste zadovoljni nivoom pružanja podrške od strane Centara za socijalni rad?	Odgovor
Da	9
Ne	8
Ne znam	2

Grafikon broj 19: Nivo pružanja podrške od strane Centara za socijalni rad hraniteljima

Prema prezentiranim podacima možemo uočiti da je 9 ispitanika (47%) odgovorilo da je zadovoljno podrškom centara za socijalni rad ali i 8 ispitanika (42%) je odgovorilo nije zadovoljno što znači da bi trebalo unaprijediti saradnju centara za socijalni rad i hranitelja u Kantonu Sarajevo. Centri za socijalni rad predstavljaju zakonske staratelje djeci bez roditeljskog staranja koja se smještaju u hraniteljske porodice i prvi trebaju pružiti pomoć hraniteljima koji se nađu pred određenim dilemama. Centri za socijalni rad hraniteljskim prodicama trebaju obezbijediti podršku kako bi ojačali njihove kapacitete i pomogli da na najbolji mogući način brinu o djetetu. Podrška se treba temeljiti na savjetodavnom radu sa hraniteljskom porodicom i djetetom, kontinuiranim sastancima prije, tokom i nakon smještaja djeteta u novu porodicu kao i podrške u rješavanju problema.

Tabelarni prikaz 25: Podrška Centrima za socijalni rad od strane službe za hraniteljstvo

Da li je osnivanjem službe za hraniteljstvo podrška Centru za socijalni rad poboljšana?	Odgovor
Da	13
Ne	3
Ne znam	3

Grafikon broj 20: Podrška Centrima za socijalni rad od strane službe za hraniteljstvo

Prema prezentiranim rezultatima možemo vidjeti da je 13 ispitanika (68%) odgovorilo da je osnivanjem službe za hraniteljstvo podrška centrima za socijalni rad poboljšana. Zaposlenici službe za hraniteljstvo koordiniraju između centara za socijalni rad i hranitelja, ostvaruju komunikaciju sa potencijalnim hraniteljima i nakon što se dijete smjesti u hraniteljsku porodicu pružaju podršku hraniteljima i hranjenicima. Osim toga svi koji žele biti hranitelji svoju prijavu/zahtjev za obavljanje hraniteljstva mogu podnijeti i u službu za hraniteljstvo i dobiti sve relevantne informacije. Dakle možemo zaključiti da je podrška centrima osnivanjem službe za hraniteljstvo znatno poboljšana.

Tabelarni prikaz 26: Visina naknade za hranitelje

Da li ste zadovoljni visinom naknade za hranjenika i za hranitelja?	Odgovor
Da	6
Ne	6
Ne znam	7

Grafikon broj 21: Visina naknade za hranitelje

Prema prezentiranim rezultatima možemo uočiti da je 6 ispitanika (31%) odgovorilo da je zadovoljno visinom naknade za hranitelje dok je 6 ispitanika (32%) odgovorilo da nije i 7 ispitanika (37%) odgovorilo da ne zna. U svakom slučaju jedna od izmjena Zakona o hraniteljstvu treba biti izmjena visine naknade hraniteljima za izdržavanje hranjenika jer nije dovoljna. Da bi četveročlana porodica preživjela u BiH potrebno joj je oko 3.000 KM, ako podjelimo ovaj iznos sa četiri dobiti ćemo iznos od 750 KM po članu što jasno ukazuje na zaključak da je povećanje visine naknade za hranitelje od izuzetnog značaja.

Tabelarni prikaz 27: Program obuke/edukacije za hranitelje

Program obuke/edukacije za hranitelje ispunio je Vaša očekivanja?	Odgovor
Da	13
Ne	3
Ne znam	3

Grafikon broj 22: Program obuke/edukacije za hranitelje

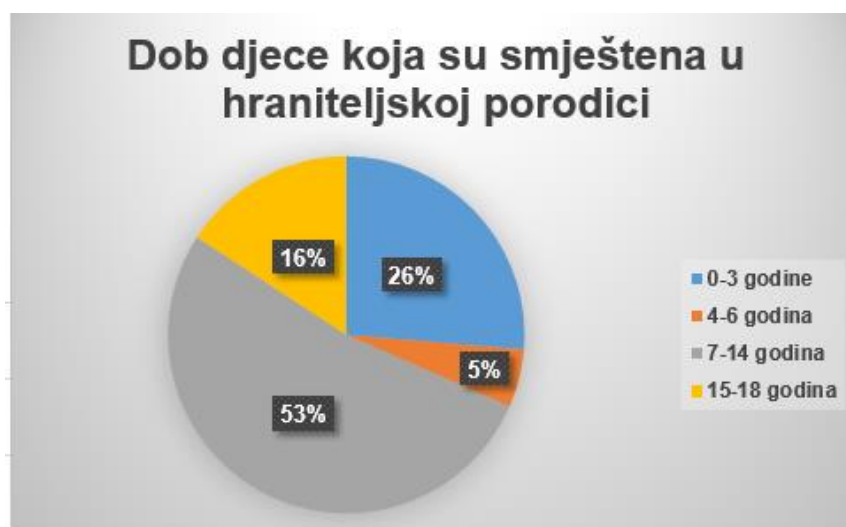

U FBiH hranitelji se uključuju u program obuke/edukacije za hranitelje po međunarodnom PRIDE modelu (*Parents-(roditelji), Resource(resurs), Information(informisanje), Development (razvoj), Education (edukacija)*). Pride program je zasnovan na filozofijama koje potiču vrijednosti porodičnog života, naziv Pride programa nastao je kao rezultat potrebe da se izraze osjećanja vezana za posvećenost uloge hranitelja. Pride program edukacije temelji se na promociji važnosti roditelja i porodičnog okruženja, razvoja kompetencija hranitelja, isticanju važnosti timskog rada i razvijanju kvalitetnih uloga svih uključenih u proces hraniteljstva. Pride program vode certificirani Pride treneri a provodi se uz podršku Ministarstva za rad, socijalnu politiku i raseljena lica i izbjeglice u partnerstvu sa centrima za socijalni rad i SOS Dječjim selom BiH. Prema prezentiranim rezultatima možemo uočiti da je 13 ispitanika (68%) odgovorilo da je pride program ispunio njihova očekivanja, što znači da je edukacija hranitelja od ključne važnosti za svakog hranitelja ali i za hraniteljstvo u cjelini.

Tabelarni prikaz 28: Dob djece koja su smještena u hraniteljskoj porodici

Najčešća dob djece koja su smještena u Vašoj porodici je:	Odgovor
0-3 godine	5
4-6 godina	1
7-14 godina	10
15-18 godina	3

Grafikon broj 23: Dob djece koja su smještena u hraniteljskoj porodici

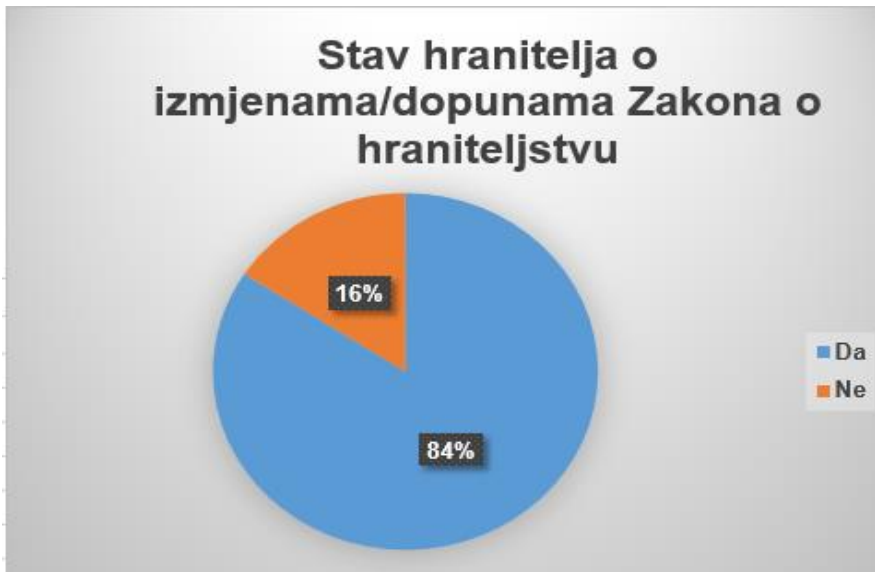

Prema dobivenim podacima možemo vidjeti da je 10 ispitanika (53%) odgovorilo da je na smještaju u hraniteljskim porodicama dob djece od 7-14 godina, zatim 5 ispitanika (16%) je odgovorilo da je na smještaju dob djece od 0-3 godine, zatim 3 ispitanika su odgovorila da je na smještaju dob djece od 15-18 godina. Praksa pokazuje da hranitelji ne uzimaju djecu uzrasta od 15-18 godina dakle može se raditi o srodničkom hraniteljstvu i jedan ispitanik (5%) je odgovorilo da je na smještaju dob djece od 4-6 godina. Bez obzira na date rezultate, broj djece na hraniteljskom smještaju podložan je promjenama jer trajanje smještaja hranjenika u hraniteljskoj porodici zavisi o okolnostima koje su dovele do potrebe za smještajem. Dijete može biti upućeno na smještaj privremeno ili u vidu hitnog hraniteljstva, dok god kod roditelja naprimjer postoji spriječenost da vode brigu o djetetu, ali također može biti i dugoročno dok se ne steknu uvjeti za povratak djeteta u biološku porodicu, do eventualnog usvojenja djeteta ili završetka redovnog školovanja, uglavnom najkasnije do 26. godine života hranjenika.

Tabelarni prikaz 29: Stav hranitelja o izmjenama i dopunama Zakona o hraniteljstvu

Da li smatrate da neke odredbe Zakona o hraniteljstvu treba mijenjati/dopuniti?	Odgovor
Da	16
Ne	3

Grafikon broj 24: Stav hranitelja o izmjenama i dopunama Zakona o hraniteljstvu

Prema dobivenim podacima možemo vidjeti da je 16 ispitanika (84%) odgovorilo da Zakon o hraniteljstvu treba mijenjati dok 3 ispitanika (16%) je odgovorilo da ne treba. Dakle, odredbe Zakona o hraniteljstvu treba mijenjati/dopuniti. Potrebno je osigurati bolju podršku hraniteljskim porodicama, potrebno je raditi na saradnji zaposlenika centara za socijalni rad i hranitelja i omogućiti da djeca koja odrastaju u hraniteljskim porodicama imaju zadovoljavajuće uslove za rast i razvoj, nastojati da djeca imaju neku dodatnu podršku u hraniteljskim porodicama naprimjer mentore kao što imaju i susjedne zemlje, povećati naknade hraniteljskim porodicama i profesionalizirati hraniteljstvo tako što će svaki hranitelj imati radni staž pri obavljanju ovog posla jer hranitelji nisu u radnom već u ugovornom odnosu.

Tabelarni prikaz 30: Sugestija za poboljšanje statusa hranitelja i povećanja njihovog broja u Kantonu Sarajevo?

Imate li neku od sugestija za poboljšanje statusa hranitelja i povećanja njihovog broja u Kantonu Sarajevo?
“Veća transparentnost prije prihvatanja hraniteljstva. Omogućavanje hraniteljima da prate razvoj djece i nakon vraćanja u porodicu kao prijatelj porodice i potencijalni ponovni hranitelj ukoliko se pojave nove komplikacije. Smatram da je bolje da se ne mijenjaju hranitelji ukoliko nije neophodno.”
“Bilo bi neophodno da se više hranitelja prijavi i pruži tople zagrljaje djeci i topli dom.”
“Savjet je da nas prestanu lagati i obmanjivati. Tek kad smjeste dijete u porodice počnu problemi s koji vas naravno, niko nije upoznao. To su zdravstveni problemi, problemi s biološkom porodicom i nestručnost uposlenika Centra za socijalni rad.”
“Povećati primanja za djecu u hraniteljskoj porodici.”
“Bolja marketinška kampanja, unaprijedjenje zakona o hraniteljstvu”.
“Promovirati hraniteljstvo kako bi se povećao broj hranitelja i smješteno sto više djece u hraniteljske porodice.”
“Povećati naknadu hraniteljima jer sve je poskupilo.”
“Više edukacija i veća komunikacija sa ustanovama socijalne zaštite kao i između hranitelja.”
“Ne”
“Ne”
“Promocija hraniteljstva, kvalitetnija podrška centara(loše iskustvo)”.
“Lakša procedura i zaštićeniji hranitelj.”
“Ja sam radio na promociji hraniteljstva preko medija i ima rezultata. Više medijske zastupljenosti i učešće većeg broj hranitelja”.
“Više promocije”.
“Obavezan i snažan rad udruženje za hranitelja, medijske i druge jake kampanje za hranitelja. Izmjene i dopune zakona, veća ovlaštenja hraniteljskih službi, veća kontrola Socijalnih službi. Ne dozvoliti da sve jača zastupljenost lošeg ,površnog rada socijalnih sl. prave negativne reklame za hranitelja. Što prije i što jače probuditi svijest o najnezaštićenijim bićima na ovoj planeti ,naši mali biseri naša mala dječica. Alarmirati ljude da svaki momenat čekanja i predomišljanja nas kao hranitelja je produžetak i agonije i patnje nekog djeteta. Napraviti jaku zaštitu i strategiju za zaštitu djeca, prepisati provjereno dobre platforme drugih zemalja. Ima toga dosta što bi se moglo rušiti i graditi ,ali ovo su neka moja lična iskustva.”
“Da. Potrebno je da se hranitelji značajnije uključe u procese odlučivanja za najbolje interese djeteta. Da se radi na unapredjenju odnosa uposlenika socijalnih službi sa hraniteljima - trenutno se ponašaju veoma arogantno i često ne tretiraju hranitelje s poštovanjom i statusom koji imaju već na njih cesto gledaju kao na osobe kojima su oni učinili uslugu (dajuci im djecu/hraniteljsku naknadu ovisno od toga čime se hranitelji vode u hraniteljstvu). Iz tog bi proizislo bolje razumijevanje i saradnja, a sto bi rezultiralo sveukupno boljom atmosferom za hranjenike.”

Prema prezentiranim podacima hranitelji u Kantonu sarajevo imaju određene sugestije na koji način je moguće poboljšati hraniteljstvo kao alternativni oblik zaštite djece bez odgovarajućeg roditeljskog staranja u Kantonu Sarajevo. U konačnici, prioritet je nastaviti promovisati hraniteljstvo kao alternativni oblik zaštite djeteta bez odgovarajućeg roditeljskog staranja i

ukazivati na njegovu važnost, ojačati saradnju Centara za socijalni rad i hranitelja, povećati visinu naknada za hranitelje te poboljšati rad udruženja za hranitelje.

ZAKLJUČAK

Djeca su najosjetljivija i ujedno najranjivija kategorija svakog društva. Porodična sredina je primarna ćelija kada je u pitanju fizički, emotivni, intelektualni, kognitivni, socijalni i svaki drugi vid razvoja djeteta. Svako dijete treba živjeti u okruženju koje mu pruža podršku za razvoj, zaštitu i brigu. Nažalost, djeca koja nemaju odgovarajuću roditeljsku brigu ili su potpuno izvan te brige, uskraćena su za takvo okruženje.

Hraniteljstvo je prema brojnim autorima jedan od najprihvatljivijih oblika zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja. Jedan od vodećih ciljeva sistema socijalne zaštite trebao bi biti deinstitucionalizacija domova za djecu bez roditeljskog staranja sa akcentom na smještaj u hraniteljske porodice.

Prema rezultatima istraživanja došlo se do spoznaje da je osnivanjem službe za hraniteljstvo u JU "Kantonalni centar za socijalni rad" evidentna značajna podrška centrima za socijalni rad ali i samim hraniteljima i hranjenicima.

Od suštinskog je značaja uvesti izmjene i dopune Zakona o hraniteljstvu, profesionalizirati hraniteljstvo na način da hranitelji budu u radnom odnosu, a ne ugovornom, što je praksa drugih zemalja. Također, potrebno je izmijeniti Zakon o hraniteljstvu u smislu da hranitelji imaju plaćeno odsustvo prilikom dolaska djeteta u hraniteljsku porodicu zbog adaptacije samog djeteta ali i hranitelja.

Na osnovu rezultata istraživanja od važnog značaja je oformiti sinhronizovanu bazu podataka hraniteljskih porodica/hranitelja jer službe socijalne zaštite JU „Kantonakni centar za socijalni rad“ nemaju jasan podatak sa kojim brojem Kanton Sarajevo raspolaže.

Neusklađenost definicije djeteta bez roditeljskog staranja vodi do toga da se ne zna tačan podatak broja djece bez roditeljskog staranja ali i broja djece u hraniteljskim porodicama, osim toga ne postoje odvojeni pokazatelji o broju djece u hraniteljskim porodicama u odnosu na vrste hraniteljstva: prema potrebama hranjenika (tradicionalno, specijalizirano, hitno i povremeno) i prema statusu (nesrodničko i srodničko).

Važno je povećati visine naknada u Kantonu Sarajevo, jer skoro nemoguće je zadovoljiti sve potrebe jednog djeteta sa trenutnim novčanim naknadama za hranitelje.

Potrebno je raditi na povećanju broja hraniteljskih porodica u Kantonu Sarajevo, naročito povremenih i hitnih hraniteljskih porodica. Službe socijalne zaštite često se susreću sa

izuzimanjem djeteta iz biološke porodice uslijed zanemarivanja i zlostavljanja kojima je potrebno osigurati hitan smještaj.

Prilikom zbrinjavanja djeteta u hraniteljsku porodicu u svakom pojedinačnom slučaju poštuje se najbolji interes djeteta što znači da je potvrđena posebna hipoteza koja glasi: „Zbrinjavanje djeteta bez odgovarajućeg roditeljskog staranja u praksi se treba provoditi u skladu sa principom najboljeg interesa djeteta a ne prema raspoloživim sredstvima”. Ključni motivi bavljanja hraniteljstvom prema odgovorima hranitelja uključuju ljubav prema djeci i želju za pružanjem pomoći djetetu, čime je potvrđena posebna hipoteza koja glasi : „Prednost hraniteljstva nas institucionalnim oblikom zaštite djece bez odgovarajućeg roditeljskog staranja ogleda se u bliskoj interakciji koja se stvara između hranitelja i hranjenika što je neophodna pretpostavka za uspješnu integraciju svakog djeteta”.

Od iznimnog je značaja poboljšati rad udruženja hranitelja, nastaviti provoditi Pride program edukacije hranitelja koji se za hranitelje pokazao iznimno koristan. U konačnici, važno je nastaviti osnaživati hraniteljstvo i nastojati izmjenama i dopunama Zakona pospješiti osiguranju stabilnijeg i sigurnijeg okruženja za djecu, zatim jačati podršku i nadzor nad hraniteljskim porodicama, pružanje dodatne podrške hraniteljima i osigurati da djeca koja su povjerena u hraniteljske porodice imaju zadovoljavajuće uslove za rast i razvoj.

LITERATURA

a) Knjige

1. Anić E., Bašić D., Tuće Đ. (2021): Psihosocijalni aspekti hraniteljstva, Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet, Sarajevo.
2. Bubić S, Traljić N. (2007): Roditeljsko i starateljsko pravo, Univerzitet u Sarajevu, Pravni fakultet, Sarajevo.

b) Časopisi/zbornici/vodiči

1. Arula B.(2006): Potrebe djece u institucionalnom smještaju, Zbornik radova “ Problemi djece i omladine u kontekstu ljudskih prava” u Bosni i Hercegovini, Sarajevo.
2. Ajduković M, Franz B., Kregar K.(2005): Razlozi izdvajanja i obilježja života u primarnoj obitelji djece u javnoj skrbi, Zbornik radova “Časopis promicanja prava djeteta”, Pravni fakultet Zagreb, Zagreb.
3. Bass S., Shields, M.K, Behrman, R.E. (2004): Children, families and foster care: Analysis and recommendations the future of children, 5-29.
4. Begić A., Kozo A., Milinković J., Tadić K.(2018): Hraniteljstvo sa aspekta djeteta, Udruženje socijalnih radnika HNK, Mostar.
5. CARE C.O.F. (2015): Health care issues for children and adolescents in foster care and kinship care. Pediatrics, 1131-1140.
6. Dozier M., Zeanah, C.H., Wallin, A.R., Schaffer, C (2012): Institutional care for young children: Review of literature and policy implications, PubMed Central, 1-25.
7. Draškić M.(2015): Porodično pravo i pravo djeteta, Pravni fakultet Univerzitet u Beogradu, Beograd.
8. EveryChild (2011): EveryChild “Fostering better care: improving foster care provision around the world “ Positive Care Choices, Working paper 2.
9. Grujić D.(2014): Vodič za hranitelje, hraniteljstvo kao izbor, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Crna Gora.
10. Habul U.(2014): Primjena standarda najbolji interes djeteta u starateljskoj zaštiti djece bez roditeljskog staranja, Pravni okvir i praksa, Pravni fakultet, Sveučilište u Mostaru.

11. Hadžić A., Osmić, L.(2022): Hraniteljstvo kao alternativni oblik zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja, Zbornik radova “ Poremećaji u ponašanju djece i mladih”, Filozofski fakultet, Univerzitet u Sarajevu.
12. Irshad (2017): A comparative study of stress and alienation among orphans and normal. The international Journal of Indian Psychology, 164-174.
13. Kinniburgh, K. J., Blaustein, M., Spinazzola, J., & van der Kolk, B. A. (2005). Attachment, Self-Regulation, and Competency. *Psychiatric Annals*, 424–430.
14. Kregar K.(2005): Kvalitativna analiza iskustva udomitelja, Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.
15. Laklija (2011) : Spremnost udomitelja za bavljenje udomiteljstvom i doživljaj vlastite uloge udomiteljstva u saradnji sa centrima za socijalnu skrb, Pravni fakultet, Zagreb.
16. Miković B. (2014): Najbolji interes djeteta obaveze i odgovornosti nadležnih institucija, Pravni fakultet Univerzitet „Džemal Bijedić“ Mostar, Mostar, 223-232.
17. Miković B. (2023): „Hraniteljstvo – jedan od alternativnih oblika zaštite/zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja”). Zbornik radova. Jedanaesti međunarodni naučni skup, Dani porodičnog prava. Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“. Mostar, str. 169-187.
18. Miković B., Usvojenje djeteta u Porodičnom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine – potrebe za izmjenama zakonskih odredaba i politike usvojenja. Istočno Sarajevo: Zbornik radova: „Pravo između stvaranja i tumačenja“. 2023.
19. Morton B.(2017): Growing up fast: Implications for Foster Youth when independence and Early Adulthood Collide, *Children and Youth services review*, 156-161.
20. Nho, C.R., Park, E.H, McCarthy, M.L.(2017): Case studies of successful transition from out-of-home placement to young adulthood in Korea, *Children and Youth Services Review*, 315-324.
21. Ponjavić, Z., Vlašković, V. (2019) : Porodično pravo, Beograd: Službeni glasnik, 6. izdanje, 258.
22. Rushton A, Minnis H. Residential and foster family care, Blackwell Publishing; 2008. 487–501
23. Simms M, Dubowitz H, Szilagy, M,A.(2000): Health care needs children in the foster care, *System Pediatrics*, 909-918.
24. Szilagy, M,A, Rosen, D.S., Rubin, D, Zlotnik S.(2015): Health care issues for children and adolescents in foster care and kinship care, *Pediatrics*, 1142-1166.

25. Smjernice za alternativnu skrb o djeci (2010) : Ured Unicefa za Hrvatsku i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi RH, Hrvatska.
26. Specijalni izvještaj o zbrinjavanju djece bez roditeljskog staranja s posebnim fokusom na stanje u ustanovama (2023) : Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, Banja Luka.
27. Termiz Dž., Milosavljević S. Praktikum iz metodologije politikologije, drugo izdanje. Sarajevo: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu i Međunarodno udruženje metodologa društvenih nauka. 2018. 23.
28. Traljić N., Uloga socijalnog radnika prilikom usvojenja. Sarajevo: Godišnjak pravnog fakulteta u Sarajevu. 1966. Urbanac K.(1996): Specijalizirano hraniteljstvo kao alternativni oblik institucionalnom smještaju djece i omladine, Pravni fakultet, Zagreb.
29. White S. (2002): Being, becoming and relationship conceptual challenges of a child right approach in development: Journal of International Development, 1095-1104.

c) Zakoni

1. Porodični zakon (Službene novine Federacije BiH”, broj 31/14.)
2. Zakon o hraniteljstvu FBIH (“Službene novine Federacije BiH”, broj 19/17)
3. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (“Službene novine Federacije BiH”, broj 38/16, 44/17, 28/18, 52/21 i 40/22).
4. UN Konvencija o pravima djeteta

SKRAĆENICE

ZOH- Zakon o hraniteljstvu

BIH- Bosna i Hercegovina

CSR- Centar za socijalni rad

FBIH- Federacija Bosne i Hercegovine

PZ – Porodični zakon

RS- Republika Srpska

KPD- Konvencija o pravima djeteta

WHO- World Health Organization- Svjetska zdravstvena organizacija

JU- Javna ustanova

EKU- Europska konvencija o usvojenju

POPIS TABELA I GRAFIKONA

Tabelarni prikaz 1: Maloljetnici korisnici socijalne zaštite

Tabelarni prikaz 2: Starateljstvo nad maloljetnim osobama prema spolu i starosti u 2022.godini

Tabelarni prikaz 3: Usvojena djeca prema starosti i spolu u 2022.godini

Tabelarni prikaz 4: Djeca u hraniteljskim porodicama prema starosti i spolu u 2022. godini

Tablerni prikaz 5: Simptomi trauma kod djece u odnosu na dob

Tabelarni prikaz 6: Spolna struktura ispitanika socijalne službe

Tabelarni prikaz 7: Dob ispitanika socijalne službe

Tabelarni prikaz 8: Stručna sprema ispitanika socijalne službe

Tabelarni prikaz 9: Radni staž ispitanika službe socijalne zaštite

Tabelarni prikaz 10: Primarna uloga službe za hraniteljstvo u JU "Kantonalni centar za socijalni rad"

Tabelarni prikaz 11: Sveobuhvatnost Zakona o hraniteljstvu u Kantonu

Tabelarni prikaz 12: Najzastupljenija vrsta hraniteljstva u službama socijalne zaštite

Tabelarni prikaz 13: Broj hraniteljskih porodica/hranitelja na području Kantona Sarajevo

Tabelarni prikaz 14: Poštovanje najboljih interesa djeteta prilikom smještaja u hraniteljsku porodicu

Tabelarni prikaz 15: Aktivnosti koje poduzima Centar za socijalni rad na promociji hraniteljstva

Tabelarni prikaz 16: Najzastupljenija dob djece na hraniteljskom smještaju

Tabelarni prikaz 17: Broj djece bez roditeljskog staranja u hraniteljskim porodicama

Tabelarni prikaz 18: Spol ispitanika hranitelja

Tabelarni prikaz 19: Dob ispitanika hranitelja

Tabelarni prikaz 20: Stručna sprema hranitelja

Tabelarni prikaz 21: Dužina bavljenja hraniteljstvom kao alternativnim oblikom zaštite djece bez roditeljskog staranja

Tabelarni prikaz 22: Ključni motiv za bavljenje hraniteljstvom

Tabelarni prikaz 23: Vrsta hraniteljstva kojom se bave hranitelji

Tabelarni prikaz 24: Nivo pružanja podrške od strane Centara za socijalni rad hraniteljima

Tabelarni prikaz 25: Podrška Centrima za socijalni rad od strane službe za hraniteljstvo

Tabelarni prikaz 26: Visina naknade za hranjenika i za hranitelja

Tabelarni prikaz 27: Program obuke/edukacije za hranitelje

Tabelarni prikaz 28: Najčešća dob djece koja su smještena u hraniteljskoj porodici

Tabelarni prikaz 29: Stav hranitelja o izmjenama i dopunama Zakona o hraniteljstvu

Tabelarni prikaz 30: Sugestije za poboljšanje statusa hranitelja i povećanja njihovog broja u Kantonu Sarajevo

Grafikon 1: Spolna struktura ispitanika socijalne službe

Grafikon 2 : Dob ispitanika

Grafikon 3: Stručna sprema ispitanika socijalne službe

Grafikon broj 4: Radni staž zaposlenika službe socijalne zaštite

Grafikon broj 5: Primarna uloga službe za hraniteljstvo u JU "Kantonalni centar za socijalni rad"

Grafikon broj 6: Sveobuhvatnost Zakona o hraniteljstvu u Kantonu Sarajevo

Grafikon broj 7: Najzastupljenija vrsta hraniteljstva u službama socijalne zaštite

Grafikon broj 8: Broj hraniteljskih porodica/hranitelja na području Kantona Sarajevo

Grafikon broj 9: Poštovanje principa najbolji interes djeteta prilikom smještaja u hraniteljsku porodicu

Grafikon broj 10: Aktivnosti koje poduzima Centar za socijalni rad na promociji hraniteljstva

Grafikon broj 11: Najzastupljenija dob djece na hraniteljskom smještaju

Grafikon broj 12: Broj djece bez roditeljskog staranja u hraniteljskim porodicama

Grafikon broj 13: Spol ispitanika hranitelja

Grafikon broj 14: Dob ispitanika hranitelja

Grafikon broj 15: Stručna sprema hranitelja

Grafikon broj 16: Dužina bavljenja hraniteljstvom kao alternativnim oblikom zaštite djece bez roditeljskog staranja

Grafikon broj 17: Ključni motiv za bavljenje hraniteljstvom

Grafikon broj 18: Vrsta hraniteljstva kojom se bave hranitelji

Grafikon broj 19: Nivo pružanja podrške od strane Centara za socijalni rad hraniteljima

Grafikon broj 20: Podrška Centrima za socijalni rad od strane službe za hraniteljstvo

Grafikon broj 21: Visina naknade za hranjenika i za hranitelja

Grafikon broj 22: : Program obuke/edukacije za hranitelje

Grafikon broj 23: Dob djece koja su smještena u hraniteljskoj porodici

Grafikon broj 24: Stav hranitelja o izmjenama/dopunama Zakona o hraniteljstvu

PRILOZI – ANKETNI UPITNICI

Anketni upitnik za socijalne radnike

Poštovani, Anketni upitnik koji imate ispred sebe dio je istraživanja za potrebe magistarskog rada "Hraniteljstvo kao oblik zaštite djeteta bez (odgovarajućeg) roditeljskog staranja u Kantonu Sarajevo" čija je izrada odobrena na FPN u Sarajevu, odsjek za Socijalni rad. Podaci dobijeni istraživanjem u kojem i vi učestvujete koristiti će se isključivo u naučne svrhe, u poštivanju svih etičkih principa i kodeksa.

Zahvaljujem se na saradnji.

1. Godina rođenja
2. Spol
  - M
  - Ž
3. Stručna sprema i zanimanje:
4. Radni staž u Centru za socijalni rad:
5. Primarna uloga službe za hraniteljstvo u JU "Kantonalni centar za socijalni rad" je:
  - podrška hraniteljima
  - koordinacija između centara za socijalni rad i hranitelja
  - smještaj djeteta u hraniteljsku porodicu
  - ostalo
6. Da li je Zakon o hraniteljstvu sveobuhvatan i da li postoji potreba za njegovom dopunom/izmjenama?
  - DA
  - NE
  - NE ZNAM
7. Koja je vrsta hraniteljstva u Vašoj službi najzastupljenija?
  - Hraniteljstvo prema potrebama hranjenika
  - Hraniteljstvo prema statusu
8. Koliki broj hraniteljskih porodica/hranitelja je evidentiran na području KS?

9. Koliki broj djece bez roditeljskog staranja je zbrinut u hraniteljske porodice zaključno sa 2023 u Vašoj opštini?
10. Da li se kod zbrinjavanja djeteta u hraniteljsku porodicu u svakom pojedinačnom slučaju poštuje princip najbolji interes djeteta?
  - DA
  - NE
11. Aktivnosti koje poduzima Centar za socijalni rad na promociji hraniteljstva su:
12. Najzastupljenija dob djece na hraniteljskom smještaju je:
  - 0-3 godine
  - 4-6 godina
  - 7-14 godina

Anketni upitnik za hranitelje

Poštovani, Anketni upitnik koji imate ispred sebe dio je istraživanja za potrebe magistarskog rada "Hraniteljstvo kao oblik zaštite djeteta bez (odgovarajućeg) roditeljskog staranja u Kantonu Sarajevo" čija je izrada odobrena na FPN u Sarajevu, odsjek za Socijalni rad. Podaci dobijeni istraživanjem u kojem i vi učestvujete koristiti će se isključivo u naučne svrhe, u poštivanju svih etičkih principa i kodeksa.

Zahvaljujem se na saradnji.

1. Godina rođenja
2. Spol
  - M
  - Ž
3. Stručna sprema
4. Hraniteljstvom kao alternativnim oblikom zaštite djece bez roditeljskog staranja se bavite:

5. Ključni motiv za bavljenje hraniteljstvom je:
  - Želja za pružanjem pomoći djetetu
  - Ljubav prema djeci
  - Naknada

- Ostalo
6. Vrsta hraniteljstva kojom se bavite je:
- Hraniteljstvo prema potrebama hranjenika
  - Hraniteljstvo prema statusu
7. Da li smatrate da neke odredbe Zakona o hraniteljstvu treba mijenjati/dopuniti?
- DA
  - NE
8. Da li ste zadovoljni nivoom pružanja podrške od strane Centara za socijalni rad?
- DA
  - NE
  - NE ZNAM
9. Da li je osnivanjem službe za hraniteljstvo podrška Centru za socijalni rad poboljšana?
- DA
  - NE
  - NE ZNAM
10. Da li ste zadovoljni visinom naknade za hranjenika i za hranitelja?
- DA
  - NE
  - NE ZNAM
11. Program obuke/edukacije za hranitelje ispunio je Vaša očekivanja?
- DA
  - NE
  - NE ZNAM
12. Najčešća dob djece koja su smještena u Vašoj porodici je:
- 0-3 godine
  - 4-6 godina
  - 7-14 godina
  - 15-18 godina
13. Imate li neku od sugestija za poboljšanje statusa hranitelja i povećanja njihovog broja u Kantonu Sarajevo?

FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA

Obrazac AR

UNIVERZITET U SARAJEVU – FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
IZJAVA o autentičnosti radova

Stranica 75 od 78

Naziv odsjeka i/ili katedre: Odsjek za socijalni rad

Predmet: Izjava o autentičnosti radova

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Dragana Savić

Naslov rada: HRANITELJSTVO KAO OBLIK ZAŠTITE DJECE BEZ (ODGOVARAJUĆEG) RODITELJSKOG STARANJA U KANTONU SARAJEVO.

Vrsta rada: Završni magistarski rad

Broj stranica: 74

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Potpis

_____

_____